

Верховний
Суд

ОГЛЯД рішень Європейського суду з прав людини (травень 2026 року)

Supreme LAB

База правових позицій

Зміст

Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на свободу та особисту недоторканність)	4
K. A. v. Austria: утримання заявника в судово-терапевтичному центрі після ухвалення національним судом обвинувального вироку – відсутність порушення	4
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	9
SAMET KAYA v. Türkiye: звільнення з посади прокурора за станом здоров'я без можливості оскарження такого звільнення в судовому порядку – порушення	9
SOBCZYŃSKA AND OTHERS v. Poland: відмова президента Польщі у 2008 році призначити кандидатів на посади суддів та відсутність судового перегляду – порушення	14
JURIĆ v. Croatia: відхилення позову заявниці про відшкодування шкоди, завданої внаслідок класифікації її ділянки як дороги та як об'єкта комунальної власності, через сплив строку позовної давності – порушення	16
KONSTANTINOU v. Cyprus: відсутність судового перегляду, доступного заявнику, стосовно рішення про відмову у підвищенні його на посаді голови районного суду – порушення	21
SKRCHESKI v. North Macedonia: відмова Судової ради застосувати нове, більш м'яке матеріальне право у провадженні, у ході якого було встановлено факт скоєння заявником (суддею у відставці) професійного порушення – порушення	25
Стаття 7 Конвенції (ніякого покарання без закону)	29
PETRIGNANI AND OTHERS v. Italy: конфіскація майна, що належить заявникам, вартість якого була визнана еквівалентною загальному доходу (profitto) від злочинів, скоєних спільно заявниками та іншими співучасниками, на підставі солідарної відповідальності – порушення	29
YASAK v. Türkiye [ВП]: засудження заявника за членство у збройній терористичній організації без встановлення mens rea, необхідного для кваліфікації злочину, шляхом індивідуального та контекстуального аналізу кримінальної відповідальності – порушення	36
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	42
Y v. Serbia: скарга заявниці на відсутність контакту з неповнорідним братом після того, як його усиновила сім'я з-за кордону – відсутність порушення	42

Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	46
MILADZE v. Georgia: притягнення заявника до адміністративної відповідальності за нецензурні висловлювання на адресу місцевих державних службовців, висловлені у власному відео та оприлюднені в TikTok – відсутність порушення	46
Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)	51
IDRIS AKHUNDOV v. Azerbaijan: припинення виплати пенсії за віком у зв'язку з виїздом до іншої Держави – порушення	51
Рішення ЄСПЛ проти України	53

СТАТТЯ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ)

K. A. v. Austria (№ 44001/22, № 22881/24)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на його затримання після засудження у 2021 році за вчинення домашнього насильства. Зокрема, заявника було визнано винним у систематичному побитті та погрозах своїй дружині й дітям, незаконному позбавленні їх свободи та заподіянні їм тілесних ушкоджень. Національні суди призначили заявнику покарання у виді восьми років позбавлення волі та помістили його до установи для психічно хворих правопорушників відповідно до пункту 2 статті 21 Кримінального кодексу.

Заявник, К.А., є громадянином Косова, який народився у 1971 році. Наразі він утримується у судово-терапевтичному центрі (раніше – установі для психічно хворих правопорушників) у місті Гарстен (Австрія).

Посилаючись на пункт 1 статті 5 Конвенції, заявник скаржився на поміщення до установи для психічно хворих правопорушників, стверджуючи, що експерт у своєму висновку не встановила наявності у нього психічного розладу, зокрема навіть розладу особистості, а лише певної структури особистості (або характерологічних особливостей). На думку заявника, наявність певної структури особистості (або характеру) не є тотожною стану «психічної хвороби» у значенні підпункту (е) пункту 1 статті 5 Конвенції.

Посилаючись на пункти 1 і 3 (d) та (e) статті 6 Конвенції, заявник також скаржився на те, що його засудження ґрунтувалося на показаннях трьох свідків, наданих під час їхніх допитів на стадії досудового розслідування, стверджуючи, що частина цих допитів відбувалася без належного перекладу. Заявник наголошував, що хоча суд першої інстанції усунув цей недолік шляхом перекладу показань свідків під час судового розгляду, це не надало йому можливості поставити свідкам запитання, оскільки суд відхилив його клопотання про їх виклик для додаткового допиту безпосередньо під час судового розгляду. Відтак, на думку заявника, було порушено його право на допит свідків.

Оцінка Суду

Щодо порушення статті 5 Конвенції

ЄСПЛ нагадав, що в аспекті обґрунтованості утримання особи відповідно до підпункту (е) пункту 1 статті 5 Конвенції поняття «психічно хвора особа» має автономний характер та не піддається точному визначенню, оскільки його значення постійно змінюється в міру розвитку досліджень у психіатрії. Суд повторив, що для законного позбавлення свободи за цією підставою мають

бути дотримані три мінімальні умови: встановлення справжнього психічного розладу компетентним органом на підставі об'єктивного медичного висновку; такий розлад має за характером або ступенем виправдовувати примусове утримання; і, нарешті, правомірність подальшого утримання залежить від збереження такого розладу. ЄСПЛ визнав, що національні органи мають певний простір розсуду щодо оцінки доказів, однак Суд перевіряє відповідність їх рішень вимогам Конвенції.

ЄСПЛ вказав, що, незважаючи на те, що національні органи влади мають певну свободу дій, зокрема щодо суті клінічних діагнозів, допустимі підстави для позбавлення свободи, перелічені у статті 5 Конвенції, слід тлумачити вузько. Психічний стан повинен бути певної тяжкості, щоб вважатися «справжнім» психічним розладом для цілей статті 5 Конвенції, оскільки він має бути настільки серйозним, що вимагає лікування в закладі для психіатричних пацієнтів.

Окрім того, Суд наголосив, що жодне позбавлення свободи особи, яка вважається психічно хворою, не може вважатися таким, що відповідає статті 5 Конвенції, якщо його було ухвалено без висновку медичного експерта. Будь-який інший підхід не забезпечує необхідного захисту від свавілля, притаманного статті 5 Конвенції.

Що стосується вимог, яким має відповідати «об'єктивна медична експертиза», Суд зазначив, що національні органи краще здатні оцінити кваліфікацію відповідного медичного експерта. Однак у деяких конкретних випадках ЄСПЛ вважав за необхідне, щоб відповідні медичні експерти мали конкретну кваліфікацію, а також, інколи, щоб оцінка проводилася зовнішнім експертом. Крім того, об'єктивність медичної експертизи передбачає вимогу, щоб вона була достатньо актуальною.

ЄСПЛ повторив, що психічний розлад виправдовує примусове поміщення лише тоді, коли потребує терапії, медикаментозного лікування або постійного нагляду для запобігання шкоді особі чи іншим. Визначальним є стан на момент первинного рішення, однак для подальшого тримання мають враховуватися всі зміни психічного стану.

Суд нагадав, що стаття 5 Конвенції гарантує право на ефективний засіб правового захисту, який має бути доступним для відповідної особи та має надавати можливість перегляду дотримання умов, які мають бути виконані, щоб затримання психічно хворої особи вважалось «законним» для цілей статті 5 Конвенції. Особа повинна мати можливість у розумні проміжки часу ініціювати перегляд рішення щодо позбавлення її свободи та бути вислуханою особисто або через представника; а процедура, що застосовується, повинна мати судовий характер і надавати відповідній особі гарантії, що відповідають виду позбавлення свободи, про який ідеться. Окрім того, перевірка законності має ґрунтуватися на актуальному стані здоров'я та сучасних медичних висновках, а не лише на первинних підставах поміщення.

ЄСПЛ зазначив, що у цій справі примусове поміщення заявника до установи для психічно хворих правопорушників було призначене одночасно з його засудженням до покарання у виді позбавлення волі.

Суд вказав, що «справжній» психічний розлад повинен був бути встановлений відповідним органом на основі об'єктивної медичної експертизи. У цій справі національні суди спиралися на експертні висновки психіатра, які були достатньо актуальними та доповнювалися усними поясненнями в суді. ЄСПЛ також зауважив, що заявник не оскаржував кваліфікацію експерта і не ставив під сумнів актуальність висновків.

ЄСПЛ відхилив аргументи заявника щодо невідповідності діагнозу сучасним класифікаційним системам, повторивши, що експерт у своєму першому висновку чітко заявила, що обстеження заявника було практично неможливим, оскільки він або не відповідав на поставлені йому запитання, говорячи про щось інше, або відповідав розпливчастими та надмірними заявами. Суд підтвердив, що медична експертна оцінка стану психічного здоров'я особи на основі матеріалів справи, як у цій справі, є необхідною і, крім того, достатньою у випадку, якщо огляд відповідної особи неможливий.

ЄСПЛ зауважив, що приватні експерти пропонували інший діагноз, однак національні суди обґрунтовано віддали перевагу офіційній експертизі. Суд повторив, що поняття «психічно хвора особа» має автономне значення за Конвенцією, а вирішальним є не формальна класифікація, а фактична наявність «справжнього» психічного розладу.

ЄСПЛ повторив, що у своїй прецедентній практиці він не встановив точного визначення терміну «психічно хвора особа», проте наголосив, що психічний розлад має досягати рівня тяжкості, який вимагає лікування в спеціалізованій установі. У цій справі ЄСПЛ виснував, що національні суди обґрунтовано встановили наявність тяжкого психічного розладу з огляду на тривалу історію домашнього насильства, особистісні характеристики заявника та високу небезпеку повторних правопорушень.

Суд повторно наголосив на особливій вразливості жертв домашнього насильства та необхідності активної участі Держави у їхньому захисті. Домашнє насильство – яке може набувати різних форм, від фізичного нападу до сексуального, економічного, емоційного чи словесного насильства – є загальною проблемою, яка в тій чи іншій мірі зачіпає всі Держави-члени і яка не завжди виходить на публіку, оскільки часто відбувається в рамках особистих стосунків або в закритих колах і зачіпає різних членів сім'ї, хоча жінки становлять переважну більшість жертв. Відповідно до Конвенції, органи влади мають позитивне зобов'язання захищати права людини жертв (зокрема, право на життя та на фізичну й психологічну недоторканність) шляхом вжиття відповідних оперативних заходів для запобігання актам домашнього насильства. Це включає обов'язок проводити оцінку ризику летального результату; крім того,

будь-яка оцінка ризику має бути спрямована на систематичне виявлення та надання допомоги всім потенційним жертвам.

У цій справі ЄСПЛ визнав, що характер і ступінь психічного розладу виправдовували примусове позбавлення свободи, з огляду на високий ризик повторного насильства щодо членів сім'ї та відсутність альтернатив. Подальше утримання відповідало вимогам Конвенції, оскільки ґрунтувалося на актуальних медичних даних і підлягало регулярному судовому перегляду.

Щодо відсутності перекладача під час повторного психіатричного обстеження Суд встановив, що первинне обстеження проводилося з перекладачем (хоч заявник і відповідав розпливчато), а під час повторного обстеження заявник демонстрував достатнє розуміння мови та ухилявся від співпраці. За цих обставин Суд виснував, що відсутність перекладача не вплинула на ефективність медичної оцінки, а національні суди здійснили перегляд на основі актуальних і достатніх медичних даних.

З огляду на вказане, ЄСПЛ дійшов висновку, що на момент ухвалення рішень про поміщення та продовження тримання в спеціалізованій установі заявник був обґрунтовано визнаний особою зі «справжнім» психічним розладом у розумінні статті 5 Конвенції, а його стан за характером і ступенем виправдовував примусове поміщення до такої установи. Крім того, вимоги пункту четвертого статті 5 Конвенції щодо перегляду законності утримання було дотримано.

Відтак ЄСПЛ вказав, що не було порушення статті 5 Конвенції.

Щодо порушення статті 6 Конвенції

ЄСПЛ повторив, що стаття 6 Конвенції не встановлює правил щодо допустимості чи способів оцінки доказів, оскільки це належить до компетенції національних судів. Водночас Суд повинен перевірити, чи був спосіб отримання та дослідження доказів справедливим. Як правило, докази мають досліджуватися у присутності обвинуваченого під час відкритого судового розгляду із забезпеченням принципу змагальності сторін.

ЄСПЛ вказав, що використання показань свідків, отриманих на стадії досудового розслідування, саме по собі не суперечить статті 6 Конвенції за умови дотримання прав сторони захисту. У таких випадках Суд повинен розглянути, чи була поважна причина для неявки свідка і, як наслідок, для прийняття показань відсутнього свідка як доказів, чи було це єдиною чи вирішальною підставою для обвинувального вироку, та чи існували достатні врівноважуючі фактори, щоб дозволити справедливу та належну оцінку достовірності цих доказів. Окремо Суд посилався на низку причин, чому свідок може не бути присутнім на судовому розгляді, таких як відсутність через смерть або страх, відсутність за станом здоров'я або недоступність свідка, а також відсутність з підстав, пов'язаних з особливостями кримінального провадження, таких як, наприклад, домашнє насильство або сексуальні злочини, які є ще більш вираженими, коли йдеться про неповнолітніх.

У цій справі ЄСПЛ зауважив, що свідки В., С. і D. законно відмовилися від надання показань у суді через значне емоційне навантаження. З огляду

на те, що діти, які є жертвами домашнього насильства, є особливо вразливими особами, а національне законодавство звільняло їх від обов'язку свідчити після допиту на досудовій стадії, Суд визнав, що національний суд мав достатні фактичні та правові підстави допустити записи їхніх перехресних допитів як докази та не забезпечувати їхню явку до суду.

ЄСПЛ констатував, що засудження заявника ґрунтувалося виключно або принаймні вирішальною мірою на показаннях свідків В., С. і D., наданих під час досудових допитів.

Оцінюючи наявність врівноважувальних гарантій, ЄСПЛ наголосив, що допити проводилися відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства та мали змагальний характер. Заявник, його захисник і прокурор були присутні, але фізично перебували в окремій кімнаті, де вони могли стежити за допитами через аудіовідеобладнання без спотворень, а також мали можливість ставити запитання свідкам. Суд також не встановив порушень права заявника на переклад, оскільки ні він, ні його захисник не скаржилися на допомогу перекладача, а заявник не довів, що через стислий переклад не зміг поставити свідкам певні запитання. Додатковими гарантіями були відеозаписи допитів, відтворені під час судового розгляду, а також можливість заявника викласти власну версію подій і поставити під сумнів достовірність показань відсутніх свідків. Водночас його клопотання про повторний допит дітей не містили питань, які потребували додаткового з'ясування.

З огляду на наведене ЄСПЛ виснував, що національний суд мав достатні можливості для належної оцінки достовірності показань свідків, наданих на досудовій стадії провадження. Відповідно скарги заявника за статтею 6 Конвенції щодо кримінального провадження є явно необґрунтованими.

ЄСПЛ зазначив, що провадження щодо перегляду стосувалося необхідності подальшого тримання заявника у судово-терапевтичному центрі та не було пов'язане з визначенням обґрунтованості кримінального обвинувачення. Тому скарга заявника за статтею 6 Конвенції в її кримінальному аспекті, стосовно процедури перегляду, є несумісною *ratione materiae* відповідно до статті 35 Конвенції.

Водночас Суд зауважив, що питання позбавлення свободи регулюються спеціальними гарантіями пункту 4 статті 5 Конвенції, який є *lex specialis* щодо цивільного аспекту статті 6 Конвенції. Тому окремого питання за пунктом 1 статті 6 Конвенції не виникло.

Висновок

Відсутність порушення статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

SAMET KAYA v. Türkiye (№ 42109/22)

Обставини справи

Заявник, Samet Kaya, є громадянином Туреччини, який народився у 1993 році та проживає в Анкарі.

Після успішного складання конкурсного іспиту та проходження співбесіди заявник був обраний кандидатом на посаду судді або прокурора і згодом розпочав роботу прокурором. На момент вступу на посаду заявник був одружений, проте невдовзі його шлюб було розірвано.

Після розлучення заявник переживав особисті труднощі, перебував на лікарняному та згодом (після особистого звернення до лікарні) йому було встановлено діагноз «депресія». Після повернення до роботи стан заявника погіршився, він переніс нервовий зрив і був госпіталізований.

Медичні записи, видані після госпіталізації, свідчили про гострий характер стану заявника, безсоння, тривожність, дезорганізовану поведінку та порушення мислення, зокрема суїцидальні думки. Пану Кауа було встановлено діагноз «гострий шизофреноподібний психотичний розлад» та призначено стаціонарне лікування.

Після проведеного лікування в іншій лікарні активних психопатологічних проявів у заявника не спостерігалось, а подальше лікування здійснювалося амбулаторно. Окрім того, заявник був увільнений від роботи на місяць у зв'язку зі станом здоров'я і отримав рекомендацію лікаря щодо психіатричної консультації раз на два тижні.

Після завершення лікарняного заявника було призначено суддею-доповідачем у Касаційному суді в Анкарі (за його клопотанням) для продовження лікування. Згодом пан Кауа повторно одружився і, з огляду на сімейні обставини, був переведений на посаду прокурора до міста Hatay.

У червні 2019 року медичні документи заявника були передані до Ради суддів і прокурорів (Hâkimler ve Savcılar Kurulu, далі – HSK) для перевірки його придатності до служби.

За результатами багаторічного медичного спостереження та шести обстежень в Інституті судової медицини (Forensic Medicine Institute, далі – FMI) було встановлено, що заявник перебуває у стані ремісії та не має суттєвих психопатологічних проявів. Водночас, з огляду на тяжкість первинного психотичного епізоду та ризик його повторення під впливом стресу, FMI виснував, що заявник не може безперервно виконувати обов'язки судді або прокурора на території країни.

На підставі зазначеного звіту FMI HSK припинила повноваження заявника, визнавши, що він більше не відповідає встановленим законом вимогам до посади судді або прокурора.

Після того, як заявника повідомили про це рішення, він звернувся за психіатричним обстеженням до Університетської лікарні міста Hataı і отримав висновок, згідно з яким активна психопатологія, яка б могла погіршити дієздатність заявника або перешкодити йому виконувати свої повноваження, була відсутня, а сам заявник повністю одужав.

Посилаючись на те, що протягом приблизно двох з половиною років не було жодних рецидивів і захворювання не впливало на його професійне чи особисте життя, пан Кауа подав клопотання до HSK про перегляд рішення про звільнення.

Друга палата HSK задовольнила клопотання про перегляд і ухвалила рішення про направлення заявника до Вищої ради FMI для отримання останнього експертного висновку щодо його придатності до виконання судових обов'язків. Попри те, що нове обстеження підтвердило ремісію та відсутність суттєвих психопатологічних проявів, експерти знову вказали на ризик можливого рецидиву за стресових умов і одногосно виснували про непридатність заявника до подальшого виконання повноважень судді чи прокурора.

На підставі цього висновку HSK остаточно відхилила його клопотання. Подане заявником заперечення, а також додатковий медичний висновок про його одужання були залишені без задоволення рішенням Пленуму HSK від 6 квітня 2022 року. Крім того, Пленум HSK відхилив аргументи заявника про те, що перед направленням на медичну експертизу повинно було бути проведено попередню перевірку його фактичної професійної діяльності.

Посилаючись на статті 6 та 8 Конвенції, заявник скаржився, що він не мав доступу до суду для оскарження рішення HSK, а його звільнення було свавільним та спричинило для нього та його сім'ї серйозні фінансові та моральні труднощі.

Оцінка Суду

Щодо порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ нагадав, що для застосовності статті 6 Конвенції в її цивільному аспекті має існувати «спір» щодо «права», яке, принаймні на підставах, що підлягають обговоренню, можна вважати визнаним за національним законодавством, незалежно від того, чи захищається воно Конвенцією. Такий спір повинен бути реальним і серйозним; він може стосуватися не лише фактичного існування права, але й його обсягу та порядку реалізації. Нарешті, результат провадження має бути безпосередньо вирішальним

для відповідного права; лише віддаленого чи опосередкованого зв'язку або непрямих наслідків недостатньо для застосування статті 6.

Суд також зауважив, що державні службовці можуть бути виключені зі сфери захисту, гарантованого статтею 6 Конвенції, лише за наявності двох сукупних умов, сформульованих у справі «Vilho Eskelinen and Others v. Finland». По-перше, національне законодавство повинно прямо виключати для відповідної категорії службовців право доступу до суду. По-друге, таке виключення має бути об'єктивно виправданим інтересами Держави.

Для обґрунтування такого виключення недостатньо лише довести, що відповідний службовець брав участь у здійсненні публічної влади або що між ним і Державою як роботодавцем існував особливий зв'язок довіри та лояльності. Держава-відповідач також повинна продемонструвати, що предмет спору стосувався реалізації державної влади або ставив під сумнів зазначений особливий зв'язок.

Отже, як правило, не існує підстав для виключення зі сфери гарантій статті 6 звичайних трудових спорів, зокрема спорів щодо заробітної плати, надбавок чи інших аналогічних виплат, лише через особливий характер правовідносин між конкретним державним службовцем і Державою.

На практиці існує презумпція застосовності статті 6 Конвенції. Саме на Державу-відповідача покладається обов'язок довести, по-перше, що заявник не мав права на доступ до суду відповідно до національного законодавства, а по-друге, що виключення гарантій статті 6 Конвенції у його випадку було належним чином виправдане.

Нарешті, для того, щоб положення національного законодавства, які виключають доступ до суду, були чинними в розумінні статті 6 Конвенції у конкретній справі, вони повинні відповідати принципу верховенства права.

Хоча спочатку Суд зазначав, що висновки у справі «Vilho Eskelinen and Others v. Finland» стосуються лише державних службовців, згодом він поширив застосування цих критеріїв і на спори щодо представників судової влади.

ЄСПЛ нагадав, що хоча судова влада не є частиною звичайної державної служби, вона належить до системи публічної служби в широкому розумінні.

Відповідно, Суд застосовував критерії, визначені у справі «Vilho Eskelinen and Others v. Finland» до всіх видів спорів, що стосуються суддів і прокурорів.

Суд зазначив, що на момент подій заявник був представником судової влади, оскільки після первинного вступу до професії та подальших призначень в інших містах був призначений HSK прокурором, а згодом його було звільнено із судової системи.

ЄСПЛ наголосив, що відповідно до конституційної та законодавчої системи Туреччини судді й прокурори користуються гарантією незмінюваності на посаді до досягнення пенсійного віку та захистом від звільнення або примусового

виходу у відставку без їхньої згоди. Їхні повноваження можуть бути припинені достроково лише у виняткових випадках, прямо передбачених національним законодавством.

Серед таких винятків передбачено, зокрема, остаточне встановлення нездатності виконувати посадові обов'язки за станом здоров'я.

У цій справі Суд зазначив, що заявник, якому на той момент було близько 28 років, мав конституційне право обіймати посаду судді або прокурора до досягнення 65-річного віку та міг небезпідставно претендувати на всі конституційні й законодавчі гарантії, що надаються суддям і прокурорам, чий призначення були підтверджені відповідно до національного законодавства, зокрема право здійснювати повноваження до виходу на пенсію.

Водночас повноваження заявника були достроково припинені на підставі висновків Інституту судової медицини про непридатність за станом здоров'я. Суд не погодився з доводом Уряду про автоматичний характер такого рішення, вказавши, що HSK фактично вирішувала питання про відповідність заявника вимогам для подальшого перебування на посаді. Результат провадження безпосередньо визначав його право на продовження служби та пов'язані трудові гарантії.

Відтак ЄСПЛ виснував, що у цій справі існував реальний і серйозний спір щодо «права», на яке заявник міг небезпідставно посилатися відповідно до національного законодавства.

ЄСПЛ зауважив, що положення національного законодавства Туреччини прямо виключали можливість судового перегляду рішень HSK щодо суддів і прокурорів, за винятком рішень про звільнення з професії у зв'язку з дисциплінарними проступками, а HSK не може вважатися «судом» у розумінні статті 6 Конвенції з огляду на притаманні цьому органу процесуальні недоліки, зокрема відсутність формалізованого процесуального регламенту, публічних слухань та змагальної процедури ухвалення рішень.

ЄСПЛ також звернув увагу на висновки Венеційської комісії, яка наголошувала, що адміністративний характер ради правосуддя сам по собі не може виправдовувати відсутність судового перегляду; навпаки, європейські стандарти вимагають, щоб незалежний орган був уповноважений оцінювати справедливість та законність усіх рішень, що впливають на статус або діяльність суддів та прокурорів.

За таких обставин Суд виснував, що з огляду на конституційні гарантії незмінюваності судової влади, повна відсутність подальшого судового контролю, який дозволив би перевірити фактичні та правові підстави припинення повноважень заявника, не могла вважатися виправданою інтересами Держави.

ЄСПЛ наголосив, що представники судової влади, так само як і всі інші громадяни, повинні бути захищені від свавілля з боку виконавчої влади.

Ефективність такого захисту може бути забезпечена лише шляхом контролю законності відповідного рішення незалежним судовим органом.

Суд нагадав, що право на доступ до суду є невід'ємною складовою права на справедливий судовий розгляд та одним із проявів принципу верховенства права. Хоча це право не є абсолютним, будь-які його обмеження повинні переслідувати легітимну мету та бути пропорційними.

Суд зазначив, що сторони не заперечували відсутності можливості судового перегляду рішення HSK про звільнення заявника. Однак Суд повторив, що національні механізми перегляду в межах HSK не могли компенсувати повну відсутність судового контролю, оскільки такі процедури не забезпечували гарантій, властивих судовому розгляду. Беручи до уваги серйозні наслідки звільнення для заявника та відсутність виняткових обставин, які могли б виправдати таке обмеження, ЄСПЛ дійшов висновку, що сама суть права заявника на доступ до суду була порушена.

Відповідно, було порушення пункту першого статті 6 Конвенції.

Щодо порушення статті 8 Конвенції

Заявник скаржився за статтею 8 Конвенції, що його звільнення було свавільним, оскільки на момент ухвалення рішення він вже одужав від захворювання, яке FMI вважав перешкодою для виконання ним посадових обов'язків. Він також зазначав, що втрата роботи спричинила значні матеріальні та моральні труднощі для нього та його сім'ї.

ЄСПЛ вказав, що питання, порушені заявником за статтею 8 Конвенції, фактично становлять зміст його скарг у контексті статті 6 Конвенції. З огляду на вже встановлене порушення статті 6 та беручи до уваги, що головним аспектом скарг була саме неможливість домогтися судового перегляду рішення про звільнення, Суд вважав недоцільним окремо розглядати питання прийнятності та суті скарги за статтею 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася відмови у 2008 році тодішнього Президента Польщі у призначенні заявників на вакантні судові посади, незважаючи на те, що вони успішно пройшли конкурсний відбір, а також на відсутність судового перегляду цього рішення.

Заявники – Aleksandra Sobczyńska, Adrian Klepacz та Rafał Brukiewicz – є громадянами Польщі, які на той час працювали в різних районних судах на посадах молодших суддів (asesorzy sądowi).

У 2006 році вони подали заяви на вакантні посади суддів районних судів. Їхні заявки були схвалені Національною радою судочинства («NCJ») та надіслані тодішньому Президенту Республіки з пропозицією про призначення заявників.

3 січня 2008 року Президент видав рішення про відмову у призначенні кандидатів, яке було опубліковано в «Офіційному віснику Республіки Польща» 16 січня 2008 року. Підстави для цього рішення не були наведені. Це був перший випадок, коли Президент відмовився призначити кандидатів, рекомендованих НРС.

Різні оскарження заявниками не мали успіху, адже суди вважали, що в них немає юрисдикції розглядати такі питання.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції (доступ до суду), заявники стверджували, що їх позбавили права на доступ до суду, оскільки національні суди відмовилися розглядати їхні справи щодо рішення Президента Республіки не призначати їх суддями.

Оцінка Суду

Хоча в польській правовій системі не існувало «права стати суддею», польське конституційне право закріплювало загальний принцип рівного доступу до державних посад, зокрема до судових, і вимагало, щоб рішення з цього питання ухвалювалися в рамках прозорості процедури, яка забезпечувала б кандидатам захист від свавільної відмови. Адміністративні суди дійшли висновку, що рішення Президента Республіки не належали до їхньої юрисдикції. Однак у деяких своїх рішеннях з цього питання вони вийшли за межі цього висновку та висловили важливі зауваження щодо небезпеки, яку становило б для конституційного принципу рівного доступу до державної служби надання Президенту необмежених повноважень щодо відмови у призначенні на судові посади.

На той час заявники були діючими молодшими суддями, які вже виконували судові функції, по суті ідентичні функціям повністю кваліфікованих суддів.

Їхнє право бути розглянутими на суддівські посади впливало з їхнього чинного статусу молодших суддів та з детальної законодавчої бази, що регулює прогрес від цього статусу до повноцінної суддівської посади. Заявники отримали всі необхідні дозволи та згодом пройшли процедуру відбору. Оцінивши їхні заяви на основі критеріїв компетентності та доброчесності, Національна рада судочинства (NCJ) звернулася до Президента Республіки з поданням про призначення їх на відповідні вакантні суддівські посади. За таких обставин ЄСПЛ визнав, що заявники мали законні та обґрунтовані очікування, що їхні заявки будуть належним чином розглянуті з урахуванням прозорості та об'єктивної оцінки, позбавленої свавілля.

Однак заявникам не було надано жодних підстав щодо рішення Президента відмовити у їхньому призначенні всупереч клопотанню NCJ. Найголовніше, що їм не було надано жодного офіційного рішення, яке вони могли б оскаржити в суді. Отже, заявники мали підстави підозрювати наявність елементу свавілля у рішенні Президента. ЄСПЛ не виключив можливості того, що відповідно до національного законодавства Президент міг би, у виняткових випадках, подати прохання до NCJ з проханням переглянути подання про призначення судді за умови, що таке прохання було належним чином обґрунтовано.

ЄСПЛ дійшов висновку, що заявники мали загальне право на рівний доступ до державної служби в судовій системі. Зазначене загальне право виражалось у праві на справедливую процедуру розгляду заяви про призначення на судову посаду. Оскільки заявників не було поінформовано про підстави рішення про відмову в їхньому призначенні і вони не мали можливості оскаржити це рішення в суді, вони не були захищені від того, що можна було обґрунтовано вважати свавіллям у оскаржуваному рішенні Президента Республіки.

Отже, було порушення права заявників на доступ до суду відповідно до статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася вилучення землі заявниці, на якій у 1970-х роках було побудовано некласифіковану під'їзну дорогу, вкриту асфальтом у 2000 році, відповідно до Закону про дороги 2011 року. Закон про дороги 2011 року передав такі дороги у власність органів місцевого самоврядування.

28 липня 2011 року набув чинності Закон про дороги. Він передбачав, що всі некласифіковані дороги (*nerazvrstane ceste*) — дороги, які використовуються для руху транспортних засобів з будь-яких причин, доступні для великої кількості користувачів і не класифіковані як дороги загального користування, — мали стати суспільною власністю (*javno dobro*), що належить місцевому самоврядуванню. Вони мали бути зареєстровані як такі в земельному реєстрі незалежно від існуючих записів.

У 2013 році заявниця успадкувала кілька земельних ділянок, розташованих у Рієці, від своєї покійної тітки, В. Ј., та зареєструвала своє право власності в земельному реєстрі. На одній з ділянок В. Ј. побудувала будинок, тоді як на іншій у 1970-х роках було побудовано під'їзну дорогу. Ця під'їзна дорога — тупик, що з'єднував кілька будинків у районі з головною дорогою, — також використовувалася третіми особами, і у 2000 році її покрили асфальтом.

У 2014 році відповідний кадастровий орган (*Državna geodetska uprava, Područni ured za Katastar Rijeka*) розпочав провадження у Муніципальному суді Рієки щодо земельного реєстру з метою реєстрації під'їзної дороги, побудованої на землі заявниці, як некласифікованої дороги. Рішенням від 4 липня 2014 року службовець земельного реєстру Муніципального суду Рієки розділив земельну ділянку заявниці, через яку проходила під'їзна дорога, на три окремі кадастрові ділянки, об'єднав одну з них з деякими іншими ділянками в новоутворену єдину ділянку і зареєстрував її як некласифіковану дорогу — суспільну власність, що належить місту Рієка.

1 жовтня 2015 року заявниця ініціювала цивільне провадження проти міста Рієка, вимагаючи компенсації за безпідставне збагачення, стверджуючи, що частина її землі була відчужена без рішення про експропріацію та без компенсації.

Рішенням від 24 травня 2019 року Муніципальний суд Рієки відхилив позов заявниці через сплив строку позовної давності. Зазначивши, що дорога була побудована в 1978 році, і що з того часу проводилися будівельні (експлуатаційні) роботи щодо системи відведення дощових вод, каналізації та вуличного освітлення. Після того, як відповідна частина землі була вкрита асфальтом і, таким чином, введена в експлуатацію, вона вже не могла бути повернута попередниці заявниці, яка тим самим втратила право власності на неї. Саме тоді також почав спливати п'ятирічний строк позовної давності для звернення за компенсацією. У своєму рішенні Муніципальний суд Рієки спирався, серед іншого, на рішення Конституційного суду від 7 лютого 2017 року.

Рішенням від 15 вересня 2020 року Окружний суд Шибеника відхилив апеляцію заявниці, погодившись з висновком суду першої інстанції.

Ухвалою від 10 березня 2021 року Конституційний суд визнав конституційну скаргу заявниці неприйнятною, постановивши, що справа не порушує конституційного питання. Зокрема, він зазначив, що суди першої та другої інстанцій надали достатні обґрунтування для відхилення її позову і вже розглянули всі скарги, які вона (знову) порушила у своїй конституційній скарзі, дійшовши висновку, що їхні рішення не були свавільними.

Тим часом, 7 жовтня 2016 року заявниця також звернулася з вимогою про компенсацію за експропріацію частини її землі до Служби з майнових питань державної адміністрації в Приморсько-Горанській жупанії (Ured državne uprave неприйнятною рішенням першої інстанції від 3 січня 2017 року на тій підставі, що формальні вимоги для порушення провадження не були дотримані, оскільки рішення про експропріацію в її справі ніколи не ухвалювалося.

Рішенням від 11 січня 2021 року Міністерство юстиції та державного управління відхилило скаргу, подану заявницею на рішення першої інстанції. Заявниця не ініціювала провадження з судового перегляду (адміністративного спору) щодо цього рішення, яке, таким чином, набрало законної сили.

Оцінка Суду

Суд зазначив, що цивільний позов заявниці, поданий у 2015 році з метою отримання компенсації за частину її землі, яка 4 липня 2014 року була зареєстрована в земельному реєстрі як некласифікована дорога та суспільна власність, що належить місту Рієка, був відхилений у зв'язку зі спливом строку позовної давності. Цивільні суди вважали, що п'ятирічний строк позовної давності, передбачений статтею 225 Закону про зобов'язання, почав спливати у 2000 році, коли відповідна дорога була вкрита асфальтом і, таким чином, стала доступною для великої кількості користувачів, що означало, що з того моменту її попередній власник більше не міг повернути собі володіння цією частиною землі.

Суд повторив, що існування встановлених законом строків позовної давності не є *per se* несумісним із Конвенцією. Вони слугують кільком важливим цілям, а саме: забезпеченню правової визначеності та остаточності, захисту потенційних відповідачів від застарілих вимог, яким може бути важко протистояти, та запобіганню несправедливості, яка могла б виникнути, якби від судів вимагалось ухвалювати рішення щодо подій, які мали місце в далекому минулому, на основі доказів, що могли стати ненадійними та неповними через плин часу (див. рішення у справі *Vrbica v. Croatia*, № 32540/05, § 66, 1 квітня 2010 року, та наведені там справи; див. також рішення у справах *Howald Moor and Others v. Switzerland*, №№ 52067/10 та 41072/11, §§ 71–72, 11 березня 2014 року; та *Sanofi Pasteur v. France*, № 25137/16, § 50, 13 лютого 2020 року).

Одним із головних аргументів Уряду було те, що земля заявниці вже стала суспільною власністю до набуття чинності Законом про дороги 2011 року. Рішення Муніципального суду Рієки від 4 липня 2014 року лише формалізувало передачу землі у власність міста Рієка і не вплинуло на права заявниці. Таким чином, відповідно до норм цивільного права щодо стягнення компенсації за нерухоме майно, володіння яким більше не могло бути відновлене, застосування строку позовної давності у справі заявниці було передбачуваним.

Цей аргумент ґрунтується на тлумаченні Конституційного суду, викладеному в його рішенні від 7 лютого 2017 року, згідно з яким усі некласифіковані дороги у розумінні Закону про дороги 2011 року до набрання ним чинності були частиною більшої групи доріг загального користування, і що цей Закон лише перекласифікував існуючі дороги загального користування на: (а) дороги загального користування, які мали залишитися у державній власності, та (b) некласифіковані дороги, які мали бути передані з державної власності у власність одиниць місцевого самоврядування. До 2009 року ці дороги не могли належати нікому (*res extra*). Таким чином, усі (дороги загального користування) та некласифіковані дороги перейшли у державну власність до набуття чинності Законом про дороги.

У зв'язку з цим Суд зауважив, що правовий статус доріг загального користування був визначений ще до набуття чинності Законом про дороги 2011 року.

Однак, хоча некласифіковані дороги безсумнівно існували як категорія доріг ще до набуття чинності Законом про дороги 2011 року, їхній правовий статус не був врегульований, а отже, залишався незрозумілим. А саме, після скасування Закону про дороги 1984 року, Закон про дороги 1990 року містив кілька положень, що стосувалися некласифікованих доріг, але не регулював їхній правовий статус; Закони про дороги загального користування 1996 та 2004 років стосувалися лише доріг загального користування. Закон про комунальні послуги, який визначав некласифіковані дороги та регулював їх утримання, також не регулював їхній правовий статус. Натомість їхній правовий статус був уперше прямо врегульований Законом про дороги 2011 року, в якому вони були визначені як суспільна власність, що належить одиницям місцевого самоврядування.

Роз'яснення щодо того, яким був правовий статус некласифікованих доріг у період до набуття чинності Законом про дороги 2011 року, було вперше надано Конституційним судом у його рішенні від 7 лютого 2017 року, в якому зазначалося, що в цей період вони належали до більшої групи доріг загального користування і що, таким чином, їхній правовий статус був прирівняний до статусу доріг загального користування. Суд зазначив, що це роз'яснення з'явилося більш ніж через десять років після того, як спадкодавець заявниці, В. Ј., згідно з рішеннями національних судів у справі заявниці, втратила право власності на відповідну частину своєї землі, і через півтора року після того, як заявниця подала свій цивільний позов про стягнення компенсації.

Суд не був переконаний, що висновок національних судів у цьому відношенні міг бути передбачуваним для спадкодавця заявниці, В.І., ще у 2000 році. Це пояснюється такими причинами.

По-перше, на думку національних судів, після того, як відповідна частина спірної землі була вкрита асфальтом і таким чином введена в експлуатацію, вона була безповоротно відчужена. Отже, вона більше не могла бути повернута спадкодавиці заявниці, яка тим самим втратила своє право власності. Однак рішення про експропріацію ніколи не ухвалювалося і жодної компенсації за неї виплачено не було, що дозволило органам влади отримати вигоду з незаконної ситуації (див. рішення у справі *Belvedere Alberghiera S.r.l. v. Italy*, № 31524/96, § 59, ECHR 2000-VI). Суд вважав, що за цих обставин перехід права власності після завершення громадських робіт не міг розглядатися як «передбачуваний».

По-друге, незважаючи на обов'язок національних органів влади реєструвати дороги загального користування в земельному реєстрі спочатку як майно, спільне для всіх, а потім як суспільну власність загального користування, що належить Державі, відповідна земля залишалася зареєстрованою на ім'я В. І. як приватна власність.

По-третє, дороги загального користування мали бути класифіковані як такі з віднесенням до однієї з кількох категорій на підставі рішення, що підлягало публікації в Офіційному віснику. Однак відповідна дорога ніколи такою не була класифікована.

З огляду на вищезазначене, Суд не виявив жодних обставин, які могли б дати знати В. І. вже у 2000 році про зміну статусу власності на відповідну частину її землі.

Уряд також стверджував, що спосіб, у який національні суди обчислювали строк позовної давності у справі заявниці, ґрунтувався на їхній багаторічній практиці з цього питання, починаючи з 1999 року. Проте на підтвердження свого аргументу Уряд посилався на єдине рішення Верховного Суду, ухвалене до 2015 року, тобто до часу подання заявницею свого позову (рішення Верховного Суду № Rev 1823/1994 від 16 лютого 1999 року). Суд зауважив, що це рішення стосувалося дороги, яка беззаперечно була дорогою загального користування, і що факти цієї справи суттєво відрізнялися від фактів у цій справі.

Натомість Суд вважав, що лише з рішення Муніципального суду Пієки від 4 липня 2014 року заявниця могла дізнатися, що під'їзна дорога, побудована на її землі, відповідала критеріям Закону про дороги 2011 року для віднесення її до некласифікованих доріг, і що таким чином вона стала суспільною власністю, яка підлягала передачі у власність міста Пієка (див., *mutatis mutandis*, *Carbonara and Ventura*, № 24638/94, § 69, ECHR 2000-VI, та рішення у справі *Guiso-Gallisay v. Italy*, № 58858/00, § 93, 8 грудня 2005 року). Зокрема, Суд не виявив жодних обставин, на підставі яких заявниця могла б дізнатися, навіть після ухвалення Закону про дороги 2011 року, що дорога, побудована на її землі, визначатиметься

як некласифікована дорога в його розумінні. Тому вона не могла знати, що була позбавлена своєї землі, до 4 липня 2014 року, коли було ухвалено рішення Муніципального суду Рієки.

З вищевикладеного випливало, що спосіб, у який національні суди обчислювали строк позовної давності у справі заявниці, не був для неї передбачуваним. Застосувавши п'ятирічний строк позовної давності з дня покриття дороги асфальтом, національні суди позбавили її можливості, яка в принципі була їй доступна, отримати компенсацію (див. згадане вище рішення у справі *Carbonara and Ventura*, § 71) і тим самим непропорційно обмежили її право на доступ до суду.

Як зауваження, Суд звернув увагу на те, що з останніх рішень, ухвалених Верховним Судом (практичний посібник, прийнятий 27 травня 2024 року, та рішення № Revd-2148/2024 від 13 листопада 2024 року) та Конституційним судом (рішення № U-III/3726/2021 від 24 червня 2025 року), випливало, що практика національних судів змінюється з метою врахування специфічних обставин конкретних справ, у яких власники з поважних причин дізналися про перекласифікацію їхньої землі лише згодом, після того, як закінчився абсолютний строк позовної давності для подання позову про компенсацію.

Однак у цій справі Суд дійшов висновку, що заявниця мала доступ до національних судів лише для того, щоб їй повідомили, що щодо її вимог вплив строк позовної давності. Суд повторив, що право на доступ до суду має бути «практичним та ефективним», а не «теоретичним або ілюзорним» (див. рішення у справі *Zubac v. Croatia* [ВП], № 40160/12, § 77, від 5 квітня не обов'язково задовольняє вимоги пункту 1 статті 6: рівень доступу, який надається національним законодавством, також має бути достатнім для забезпечення «права на суд» для особи з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві (див. рішення у справі *Yagtzilar and Others v. Greece*, № 41727/98, § 26, ECHR 2001-XII).

Суд дійшов висновку, що оскаржувана ситуація порушила саму суть права заявниці на доступ до суду.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд)

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 травня 2026 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася неможливості для заявника оскаржити в судовому порядку рішення про відмову у його підвищенні на посаду голови районного суду.

Це рішення було ухвалено Перехідною Вищою радою правосуддя («перехідна Рада / ВРП»). Верховний конституційний суд (далі – ВКС), який виконував функції ревізійної другої інстанції ради правосуддя, відмовився розглядати по суті заперечення заявника проти рішення Перехідної Ради, вважаючи, що його юрисдикція щодо рішень, зокрема, про підвищення суддів на посаді, не поширюється на рішення, ухвалені Перехідною радою.

Заявник скаржився в ЄСПЛ на відсутність у нього можливості оскаржити в судовому порядку рішення про відмову у його призначенні на посаду голови районного суду.

Оцінка Суду

Щодо статті 6 Конвенції

Заявник подав скаргу на підставі пункту 1 статті 6 Конвенції, стверджуючи, що він не мав доступу до суду для оскарження, як стверджувалося, довільного рішення перехідної ВРП.

Суд ще раз наголосив, що для застосування цивільного аспекту пункту 1 статті 6 має існувати «спір» щодо «права», яке, принаймні на обґрунтованих підставах, можна вважати визнаним за національним законодавством, незалежно від того, чи захищається воно Конвенцією. Спір має бути справжнім і серйозним; він може стосуватися не лише фактичного існування права, а й його обсягу та способу реалізації; і, нарешті, результат розгляду має мати безпосереднє вирішальне значення для відповідного права. Нарешті, це право має бути «цивільним» правом.

Для оцінки того, чи застосовується пункт 1 статті 6, слід брати до уваги саме те право, яке заявник відстоював у національному судовому процесі.

Суд також звернув увагу, що стосується посадових осіб відповідно до критеріїв, встановлених у справі *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* ([ВП], № 63235/00, ЄСПЛ 2007-II), які працюють у державній службі, то Держава-відповідач не може посилатися перед Судом на статус заявника як державного службовця для виключення захисту, передбаченого статтею 6, якщо не виконано дві умови. По-перше, Держава у своєму національному законодавстві повинна була виключити доступ до суду для відповідної посади або категорії персоналу. По-друге, таке виключення має бути обґрунтоване об'єктивними підставами в інтересах Держави.

З огляду на чільне місце, яке судова влада посідає серед державних органів у демократичному суспільстві, Суд повинен приділяти особливу увагу захисту представників судової влади від заходів, що впливають на їхній статус або кар'єру та можуть становити загрозу для їхньої судової незалежності та автономії.

Заявник скаржився у національних судах на те, що тимчасова ВСР не дотрималася встановленої процедури і що її рішення було довільним, необґрунтованим та таким, що порушувало, *inter alia*, принципи рівності. Таким чином, скарги заявника в національних судах стосувалися права на законну та справедливу процедуру розгляду його кандидатури на підвищення.

Суд встановив, що справа стосувалася права члена судової влади на доступ до суду та його права на справедливий розгляд з метою оскарження законності рішення про відмову у його просуванні по службі, що, безсумнівно, вплинуло на умови його працевлаштування.

Суд зазначив, що для того, щоб «право» стало підставою для застосування пункту 1 статті 6 Конвенції, достатньо довести, що заявник міг би, ймовірно, посилатися на відповідне право відповідно до національного законодавства. Тобто Суд повинен з'ясувати лише те, чи є аргументи заявника достатньо обґрунтованими, а не те, чи обов'язково він би домогся успіху, якби йому було надано доступ до суду.

На думку Суду, ані той факт, що процесуальні правила, як видається, надавали перехідній ВРП певну свободу розсуду, ані той факт, що її рішення, можливо, згідно з ВКС (що виконував роль другої інстанції для реформованої ВРП), не підлягали перегляду, не спростовують обґрунтованість твердження заявника про те, що він мав право на справедливу процедуру під час конкурсів на підвищення по службі в судовій системі.

З огляду на наведені вище міркування Суд переконаний, що у національному законодавстві існувало «право» на справедливу процедуру розгляду заяви про підвищення по службі судді, на яке заявник міг посилатися.

Суд вважав, що спір щодо справедливості процедури підвищення по службі суддів був як «справжнім», так і «серйозним». Той факт, що заявника згодом підвищили на посаді, не впливає на цей висновок.

Надалі Суд перевіряв, чи є «право», на яке посилався заявник, «цивільним» у автономному розумінні пункту 1 статті 6 у світлі критеріїв, розроблених у рішенні у справі *Vilho Eskelinen and Others* (цитовану вище).

(а) Перша умова критерію *Eskelinen*

Суд зазначив, що законодавство передбачало право зацікавленої сторони подавати скаргу на рішення ВРП до нового ВКС, який здійснював би судовий контроль. Хоча в законодавстві прямо не зазначалося, що рішення тимчасової ВСР можуть підлягати судовому контролю, відсутність такого посилання не свідчить про те, що вони були виключені з переліку тих, що підлягають перегляду.

Також Суд звернув увагу на різні тлумачення положень національного законодавства, запропоновані Адміністративним судом та ВКС, що виконує роль другої інстанції для ВРП. Адміністративний суд вважав, що рішення перехідної ВРП підлягатимуть перегляду, в той час як ВКС постановив, що законодавчий орган не передбачив можливості оскарження рішень перехідної ВРП.

За інформацією сторін та, як вбачається з матеріалів справи, на момент подій, що є предметом розгляду у цій справі, це були єдині два рішення з даного питання. Проте остаточний характер обох судових рішень свідчить про відсутність єдиного системного тлумачення чинної правової бази на національному рівні на той час.

З огляду на вищевикладене Суд не може дійти висновку, що національне законодавство, яке діяло з моменту прийняття законодавчих змін, виключало доступ до суду для вирішення спору заявника.

(β) Друга умова критерію Eskelinen

Що стосується обставин даної справи, Суд наголосив, що Конвенція не забороняє Державам ухвалювати законні та необхідні рішення щодо реформування судової системи, але будь-яка така реформа не повинна призводити до підризу незалежності судової влади. У цьому контексті Суд відзначив чіткий зв'язок між доброчесністю процесу призначення суддів та вимогою незалежності судової влади. ЄСПЛ також послався на принцип, згідно з яким суддів слід обирати на основі заслуг та об'єктивних критеріїв не лише для забезпечення довіри громадськості до судової влади, а й як додаткову гарантію особистої незалежності суддів.

Суд зазначив, що при виборі інших кандидатів замість заявника для підвищення не було зроблено жодного посилання на відсутність у заявника кваліфікації чи заслуг порівняно з іншими кандидатами. Рішення перехідної ВРП не містило жодних подробиць щодо того, як оцінювалася кандидатура заявника та чому його не обрали для підвищення.

Отже, Суд не погодився з аргументом Уряду про те, що відмова у судовому перегляді рішення про відмову заявнику у просуванні по службі може бути обґрунтована об'єктивними підставами. Таким чином, друга умова критерію Eskelinen не виконана.

Відтак статтю 6 було визнано застосовною *ratione materiae* до даної справи.

Щодо суті справи, то заявник, по суті, повторив наведені вище аргументи. Він стверджував, що сама суть права на доступ до суду була порушена через відмову ВКС розглянути його позов.

Уряд стверджував, що обмеження доступу до суду переслідувало законну мету, та зауважив, що згідно із відповідним законодавством чітко зрозуміло, що права на подання скарги на рішення перехідної ВРП не існувало. Причиною цього було зміцнення судової системи, взаємний контроль двох верховних судових органів, а саме нового Верховного Суду та ВКС, а також збереження гарантій неупередженості та незалежності. Уряд також стверджував, що існував

розумний зв'язок пропорційності між застосованими засобами та законною метою, яку прагнули досягти, з огляду на те, що заявник у будь-якому разі не мав права згідно з національним законодавством на призначення на посаду голови районного суду, а мав лише надію на це.

У даній справі скарга заявника на рішення перехідної ВРП про підвищення на посаду інших осіб замість нього не була розглянута ВКС по суті. Останній визнав скаргу заявника неприйнятною через відсутність юрисдикції.

Суд послідовно дотримувався позиції, що обмеження доступу до суду мають залишатися винятковими та ґрунтуватися на вагомих підставах. Питання, на яке мав відповісти ЄСПЛ, полягало в тому, чи була повна відсутність судового перегляду процедури підвищення суддів перехідною ВРП сумісною з принципом верховенства права та пунктом 1 статті 6 Конвенції.

У цьому зв'язку Суд зазначив «існуючий консенсус щодо необхідності наявності процесуальних гарантій та можливості оскарження рішень, що впливають на кар'єру судді» (див. *Bilgen v. Turkey*, № 1571/07, § 79, 9 березня 2021 року, пункт 96; див. також рекомендації GRECO та Висновок Венеціанської комісії (The European Commission for Democracy through Law (Venice Commission))). Хоча Суд визнав, що національна правова система перебувала у процесі структурної реформи, це саме по собі не може виправдати скасування судового контролю за рішеннями, що впливають на кар'єру суддів. Уряд не довів, що піддавання рішень перехідної ВРП судовому контролю поставило б під загрозу процес реформи. Натомість Суд вважав, що наведені аргументи пов'язані насамперед із міркуваннями адміністративної ефективності та доцільності. Такі аргументи не можна вважати достатніми для обмеження основоположного права на доступ до суду, особливо з огляду на те, що рішення щодо кар'єри суддів безпосередньо пов'язані з гарантіями судової незалежності та довірою громадськості до судової влади (див. *Bilgen*, цитовану вище). Суд не вважав, що були наведені вагомі підстави, які б у винятковому порядку виправдовували відсутність судового контролю у даній справі.

Викладені вище міркування є достатніми для того, щоб Суд міг дійти висновку, що відсутність доступу заявника до суду не переслідувала законної мети і що, відповідно, була порушена сама суть цього права.

Таким чином, через відсутність доступу до суду було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 07 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася відмови Судової ради Республіки Північна Македонія (далі – судова рада) застосувати нове та, на думку заявника, більш м'яке матеріальне право у провадженні, у ході якого було встановлено факт скоєння заявником (суддею у відставці) професійного порушення, попри попереднє рішення Апеляційної колегії, у якому було визнано, що до цієї справи застосовується саме це нове законодавство.

14 липня 2017 року Рада зі встановлення фактів та ініціювання провадження щодо встановлення відповідальності судді порушила в судовій раді провадження щодо заявника у зв'язку з професійним порушенням.

На засіданні, яке відбулося 18 червня 2019 року, судова рада звільнила заявника з посади судді. Вона встановила, що у 2015 та 2016 роках він не склав або не ухвалив судових рішень у встановлені законом строки в понад 240 справах, переданих йому на розгляд, що становило професійне порушення відповідно до статей 75 (1), (2) та (10) Закону про суди 2010 року (а саме: «несумлінне, несвоєчасне (*ненавременно*) або недбале виконання суддівських функцій під час здійснення судового провадження у конкретних справах» та «грубе порушення правил Кодексу поведінки суддів, яке завдає шкоди репутації суддівської функції» відповідно.

17 липня 2019 року заявник, якого представляли двоє адвокатів, оскаржив рішення ДСР до Апеляційної колегії, сформованої у складі Верховного Суду (далі – Апеляційна колегія). Він стверджував, серед іншого, що судова рада не застосувала до його справи зміни до Закону про суди, які набрали чинності 25 травня 2019 року (далі – Закон про суди 2019 року) й були б для нього більш сприятливими. Зокрема, стаття 74 Закону про суди 2019 року передбачала можливість застосування до судді дисциплінарного заходу, іншого ніж звільнення. Вона також передбачала, що суддю може бути звільнено лише в тому випадку, якщо професійне порушення було вчинено умисно або з явною недбалістю та мало серйозні наслідки. Заявник стверджував, що в його справі таких обставин не було. Насамкінець, згідно зі статтею 76 Закону про суди 2019 року, нескладення або несвоєчасне ухвалення судових рішень не становило непрофесійного та несумлінного виконання суддівських функцій.

11 листопада 2019 року Апеляційна колегія задовольнила апеляційну скаргу заявника та скасувала рішення судової ради. Вона постановила, що судова рада неправильно застосувала статті 75(1)(2) і (10) Закону про суди 2010 року, оскільки ці положення втратили чинність після набрання чинності Законом про суди

2019 року 25 травня 2019 року. Вона також зобов'язала судову раду врахувати принцип застосування більш м'якого закону.

07 травня 2020 року судова рада припинила суддівські повноваження заявника з огляду на те, що 29 квітня 2020 року він набув права на вихід у відставку.

Під час нового розгляду справи Комісія, утворена судовою радою, заслухала заявника, який повторив свої попередні аргументи, зокрема ті, що були викладені в його апеляційній скарзі до Апеляційної колегії. Адвокат заявника, *inter alia*, зазначив, що ДСР мала врахувати вимогу про те, що професійне порушення має бути вчинене умисно або з явною недбалістю.

На засіданні, яке відбулося 24 грудня 2020 року, судова рада знову визнала, що заявник вчинив професійне порушення відповідно до пунктів 75(1), (2) та (10) у поєднанні з пунктом 74(1)(2) Закону про суди 2010 року, оскільки у 2015 та 2016 роках не склав або своєчасно не ухвалив судових рішень у понад 240 справах. Це становило несумлінне, повільне та недбале виконання його суддівських функцій. ДСР визнала, що Закон про суди 2010 року застосовується до справи заявника, але також посилалася на статтю 76(1) Закону про суди 2019 року, що визначала непрофесійне та несумлінне виконання суддівських функцій як незадовільну професійну компетентність або відсутність сумлінності (незадоволителна стручност или несовесност), що впливає на якість та оперативність (ажурност) роботи судді. Вона зазначила, що Закон про суди 2019 року, як більш м'який закон, на що було вказано в рішенні Апеляційної колегії, також містить положення, за якими професійне порушення може бути встановлене у зв'язку з непрофесійним і несумлінним виконанням функцій. Крім того, заявник не заперечував фактичних обставин, пов'язаних із професійним порушенням.

04 лютого 2021 року заявнику було вручено рішення судової ради від 24 грудня 2020 року.

Заявник скаржився в ЄСПЛ на те, що провадження у справі про професійне порушення, порушене проти нього, було несправедливим, а також на те, що під час повторного розгляду справи судова рада неправильно застосувала Закон про суди 2010 року.

Оцінка Суду

Принцип юридичної визначеності є невід'ємним для всіх статей Конвенції та становить один з основоположних аспектів верховенства права. Він гарантує певну стабільність правових ситуацій та сприяє довірі суспільства до судів (див. рішення у справі *Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania* [ВП], № 76943/11, § 116, від 29 листопада 2016 року, з подальшими посиланнями).

Згідно з цим принципом Суд часто розглядав ситуації, пов'язані із суперечливими судовими рішеннями (див., серед багатьох інших, рішення у справі *Lupeni Greek Catholic Parish and Others*, згадане вище, § 116, та справи, на які там є посилання). Однак, окрім таких справ, Суд також раніше вважав, що ситуація, за якої органи нижчого рівня постійно ігнорували рішення суду найвищої інстанції щодо правильного тлумачення закону, була несумісною з принципом належного відправлення правосуддя (див. рішення у справі *Turczanik v. Poland*, № 38064/97, § 49, ECHR 2005-VI, у якому він також визнав (§ 48), що відновлення законності передбачає обов'язок адміністративних органів виконувати судові рішення з відповідного питання, ухвалене найвищим адміністративним судом Держави). Суд вважав, що дотримання судами нижчих інстанцій вказівок, наданих судами вищих інстанцій, може розглядатися як невід'ємний елемент верховенства права.

Суд також повторив, що, з огляду на принцип, згідно з яким Конвенція покликана гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а права практичні та ефективні, право на справедливий суд не може вважатися ефективним, якщо клопотання та зауваження сторін не є дійсно «почутими», тобто належним чином розглянутими судом (див. рішення у справі *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [ВП], № 15669/20, § 305 *in fine*, від 26 вересня 2023 року, з подальшими посиланнями).

Суд насамперед зазначив, що провадження щодо заявника розпочалося і тривало майже три роки як справа про звільнення. Після виходу заявника у відставку провадження завершилося висновком судової ради про те, що він вчинив професійний проступок під час виконання своїх суддівських функцій. Суд вважав, що провадження щодо професійного проступку, яке проводиться судовою радою – органом, на який покладено завдання із забезпечення незалежності судової влади – має особливе значення для довіри суспільства до функціонування судової влади, її незалежності та безсторонності, а також до роботи судової ради як у випадках дисциплінарних проваджень щодо діючих суддів, так і проваджень щодо професійного проступку стосовно колишніх суддів, як у справі заявника.

Суд зазначив, що, приймаючи первинне рішення про звільнення заявника, судова рада застосувала пункти 2 та 10 частини 1 статті 75 Закону про суди 2010 року як норми матеріального права. За наслідками розгляду апеляційної скарги заявника Апеляційна колегія направила справу на новий розгляд, встановивши, що судова рада застосувала законодавчі положення Закону про суди 2010 року, які вже втратили чинність на час звільнення заявника. Апеляційна колегія також надала судовій раді вказівку врахувати принцип застосування більш м'якого закону.

Однак під час нового розгляду справи судова рада знову визнала, що до справи заявника застосовується Закон про суди 2010 року. Незважаючи на те, що її висновок прямо суперечив висновку Апеляційної колегії, судова рада не навела жодних конкретних мотивів щодо підстав, на яких вона дійшла свого

висновку про те, яка саме редакція Закону про суди підлягала застосуванню. Щодо вказівки Апеляційної колегії врахувати принцип застосування більш м'якого закону, судова рада обмежилася лише констатацією того, що Закон про суди 2019 року також передбачав непрофесійне та несумлінне виконання суддівських функцій як підставу для встановлення факту професійного проступку з боку судді. Вона не проаналізувала, яка з редакцій Закону про суди була фактично більш м'якою для заявника (див. рішення у справі *Alkes v. Turkey* (№ 2), № 16047/04, § 21). Відтак, не можна дійти висновку, що під час нового розгляду справи судова рада усунула недолік, виявлений Апеляційною колегією (порівняйте, *mutatis mutandis*, рішення у справі *Ay Khan Akhundov v. Azerbaijan*, № 43467/06, § 104, від 01 червня 2023 року). Суд вважав, що створена таким чином ситуація суперечить принципу належного відправлення правосуддя (порівняйте, *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі *Turczanik*, § 49) та принципу верховенства права, зокрема, з огляду на такі міркування.

На цьому етапі Суд наголосив на важливості ухвалення рішень судовою радою для утвердження верховенства права, незалежності судової влади та довіри суспільства до діяльності судової ради. У зв'язку з цим Суд зазначив, що провадження щодо професійного проступку заявника завершилося рішенням судової ради від 24 грудня 2020 року, яке не підлягало подальшому перегляду Апеляційною колегією (див. справу *Alonso Saura v. Spain*, № 18326/19, §§ 36 та 37, від 08 червня 2023 року, у якій дотримання вказівок щодо повернення справи на новий розгляд було згодом ретельно перевірено судом, що їх видав; див. також справу *Alkes* (№ 2), згадану вище, § 21, та *Kuokkanen and Johannesdahl v. Finland* (ухв.), № 38147/12, § 27, від 02 червня 2015 року, в яких твердження заявників аналізувалися національними судами двох інстанцій). Відтак, Апеляційна колегія не могла оцінити, чи дотрималася судова рада її попередніх вказівок під час нового розгляду справи. За таких обставин неухильне виконання судовою радою висновку Апеляційної колегії набувало ще більшого значення.

Суд дійшов висновку, що відповідне провадження, взяте в цілому, не відповідало вимогам справедливого судового розгляду за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Відповідно, було порушення цього положення.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд)

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 травня 2026 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 7 КОНВЕНЦІЇ (НІЯКОГО ПОКАРАННЯ БЕЗ ЗАКОНУ)

PETRIGNANI AND OTHERS v. Italy (№ 26187/14 та 2 інші)

Обставини справи

Справа стосувалася конфіскації майна, що належить заявникам, вартість якого була визнана еквівалентною загальному доходу (*profitto*) від злочинів, скоєних спільно заявниками та іншими співучасниками, на підставі солідарної відповідальності. В цій справі порушуються питання, що впливають зі статті 7 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Заява № 26187/14 – Petrignani v. Italy

Заявник (далі – перший заявник), бухгалтер за фахом, був звинувачений у наданні підтримки та допомоги співобвинуваченим та їхнім компаніям у вчиненні низки злочинів, пов'язаних з оподаткуванням. Йому було пред'явлено звинувачення у членстві в злочинній організації згідно зі статтею 416 Кримінального кодексу Італії (КК) та у скоєнні податкових злочинів згідно зі статтями 2 та 8 Законодавчого декрету № 74 від 2000 року.

Перший заявник та прокурор уклали угоду про визнання винуватості та звернулися до слідчого судді Турина з проханням призначити покарання у вигляді одного року та восьми місяців позбавлення волі з умовним відстроченням виконання покарання. Суддя зазначив, що стосовно деяких злочинів конфіскація є обов'язковою, і попросив сторони вирішити це питання.

Відповідно, 13 червня 2012 року прокурор звернувся до судді з проханням конфіскувати суму, еквівалентну тій, яку перший заявник отримав в обмін на свою допомогу у вчиненні податкових правопорушень, що становила 12 000 євро (EUR). Перший заявник не заперечував проти цього. Він відкрив ощадний рахунок із вкладом у розмірі 12 000 євро та надав його для конфіскації.

15 жовтня 2012 року суддя з попереднього розслідування в Турині застосував узгоджене сторонами покарання, а також конфіскував суми, еквівалентні доходам від злочинів.

Суддя визначив суму доходів від ухилення від сплати податків у розмірі 5 047 500 євро (податок, не сплачений через недекларування доходів у податкових деклараціях, поданих 30 вересня 2008 року та 12 червня 2010 року) та конфіскував у заявника на суму, що не перевищує цю величину. Суддя також зазначив, що цей захід має бути виконаний шляхом конфіскації 12 000 євро, розміщених на ощадному рахунку.

Перший заявник подав апеляцію до Касаційного суду, який рішенням, опублікованим 18 вересня 2013 року, залишив у силі постанову про конфіскацію.

Суд, зокрема, підтвердив, що ця постанова мала каральний характер і могла бути виконана щодо заявника стосовно всієї суми доходів, отриманих злочинним шляхом, на підставі принципу солідарної відповідальності.

Скарга № 24511/21 – Carbone v. Italy

Заявник (далі – другий заявник) був звинувачений спільно з іншими особами у шахрайстві (згідно зі статтею 640 КК), підробці документів (згідно зі статтею 479 КК) та невиконанні ремонтних робіт (згідно зі статтею 677 КК). Що стосується, зокрема, першого злочину, його звинувачували в тому, що він неправдиво заявив, нібито певні будівлі, зведені за договором, отриманим у результаті відкритого тендеру, були побудовані відповідно до законодавчих вимог та договірних положень, і тим самим спонукав органи державної влади виплатити узгоджену ціну за будівельний контракт. Звинувачення стосувалися злочинів, скоєних до 3 липня 2013 року.

У невизначену дату сума на банківському рахунку заявника, яка становила 44 057,36 євро, була конфіскована. Другий заявник подав клопотання до слідчого судді міста Таранто з проханням про повернення цієї суми.

Другий заявник та прокурор домовилися про укладення угоди про визнання винуватості та звернулися до слідчого судді з проханням призначити покарання у вигляді десяти місяців та 20 днів позбавлення волі з умовним відстроченням виконання покарання.

31 січня 2020 року суддя з попереднього розгляду ухвалив постанову з огляду на узгоджені сторонами умови. Суддя визнав каральний характер конфіскації майна та послався на принцип солідарної відповідальності. Суддя відхилив клопотання заявника про повернення вилучених активів і постановив їх конфіскацію відповідно до КК.

Другий заявник оскаржив постанову про конфіскацію до Касаційного суду, який 20 жовтня 2020 року відхилив його апеляцію. Касаційний суд ще раз наголосив, що постанова про конфіскацію має переважно каральний характер, та підтвердив, що суд має право постановити конфіскацію загальних доходів від злочину на підставі принципу солідарної відповідальності. Також Касаційний суд зазначив, що пропорційність слід оцінювати з огляду на внесок кожного співучасника в отримання доходів від злочину, а не на те, яка частка цих доходів перебувала у їхньому володінні.

Заява № 31161/22 – Curci v. Italy

Заявник (далі – третій заявник), податковий консультант, був звинувачений у наданні підтримки та допомоги великій кількості компаній у рамках широкомасштабної схеми ухилення від сплати податків, яка діяла у 2016–2017 роках. Йому були пред'явлені звинувачення у скоєнні податкових злочинів

відповідно до Законодавчого декрету № 74 від 2000 року, а також у відмиванні доходів від злочину відповідно до КК.

15 січня 2019 року Міланський районний суд встановив, що в рамках своєї професійної діяльності третій заявник брав участь у вчиненні податкових злочинів великою кількістю компаній, а також отримав фінансову вигоду від цієї діяльності, яку він інвестував.

Районний суд визнав його винним у скоєнні більшості податкових злочинів, у яких його звинувачували, а також у відмиванні доходів від злочинної діяльності, та засудив його до шести років позбавлення волі та штрафу в розмірі 24 000 євро.

Районний суд конфіскував майно на суму, еквівалентну вартості доходів від податкових злочинів. Розрахувавши загальну вартість доходів від злочинної діяльності, отриманих усіма співучасниками, у розмірі 36 431 324,03 євро, районний суд зазначив, що в розпорядженні компаній було значно менше, ніж ця сума, і тому постановив, що будь-яка залишкова частина має бути конфіскована у третього заявника на підставі принципу солідарної відповідальності. Таким чином, було ухвалено рішення про конфіскацію його майна на суму 36 431 324,03 євро. Районний суд також обґрунтував свої висновки посиланням на істотний внесок третього заявника у вчинення злочинів, оскільки саме він розробив та реалізував схеми ухилення від сплати податків. Конфіскація додаткових сум була призначена стосовно двох пунктів обвинувачення, за якими було засуджено лише заявника.

Третій заявник подав апеляцію до Апеляційного суду Мілана, який 17 грудня 2020 року залишив у силі попереднє рішення щодо нього.

Третій заявник звернувся до Касаційного суду, який рішенням, опублікованим 23 березня 2022 року, частково скасував попереднє рішення та повернув справу до Апеляційного суду для визначення покарання. Проте він залишив у силі постанову про конфіскацію на підставі принципу солідарної відповідальності, вказавши на переважаючу каральну мету цього заходу та повторивши вищезазначені міркування щодо суттєвої ролі третього заявника у вчиненні злочину. Постанова про конфіскацію набрала законної сили.

Заявники стверджували, що конфіскація суми, еквівалентної загальному доходу від злочинів, порушувала статтю 7 Конвенції.

Оцінка Суду

Щодо статті 7 Конвенції

Заявники заявили, що конфіскація суми, еквівалентної загальному доходу від злочинів, порушує статтю 7 Конвенції.

Покарання за дії третьої особи

Суд зазначив, що двоє заявників (перший та другий) стверджували, що конфіскація їхніх активів на підставі солідарної відповідальності порушила статтю 7, оскільки була непропорційною, не враховувала ані їхню індивідуальну частку у доходах від злочину, ані їхню конкретну роль у вчиненні злочину, а також призвела до накладення на них покарання за дії третьої особи.

Суд визнав, що принцип солідарної відповідальності призводить до конфіскації частки доходів від злочину, отриманих третіми особами. Проте це не обов'язково означало, що заявників було покарано за дії третіх осіб.

Суд зазначив, що заявники погодилися на угоду про визнання винуватості, прийнявши покарання за злочини, в яких їх звинувачували. Отже, особиста відповідальність заявників була належним чином встановлена.

Суд також зазначив, що існував чіткий зв'язок між діями заявників та конфіскацією всього доходу від злочину, і заявників карали не за дії їхніх співучасників, а за їхні власні.

З огляду на вищевикладене Суд вважав, що ані першого заявника, ані другого заявника не було піддано покаранню за дії третьої особи. Він відхилив їхні скарги з цього приводу. Решта їхніх аргументів підлягала розгляду відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Передбачуваність покарання на підставі принципу солідарної відповідальності

Суд зазначив, що третій заявник скаржився на те, що конфіскація на підставі солідарної відповідальності не мала передбачуваної правової основи.

Суд звернув увагу, що конфіскація майна у даній справі була здійснена на підставі статті 322 *ter* КК.

Суд зазначив, що ця стаття чітко не встановлює принципу солідарної відповідальності за конфіскацію майна. Вона не регулює ситуацію, коли є більше ніж один правопорушник.

Що стосується статті 110 КК, то, як видається, вона встановлює лише те, що за наявності кількох співучасників вони всі повинні нести відповідальність за один і той самий злочин і отримувати покарання в межах одного й того самого передбаченого законом діапазону. Однак статтю 110 КК не тлумачать як таку, що передбачає солідарну відповідальність: навпаки, суддя призначає кожному співобвинуваченому індивідуальне покарання.

Аналогічно, принцип солідарної відповідальності щодо конфіскації майна чітко не викладено у статті 2055 Цивільного кодексу або впливає з карального характеру конфіскації.

Проте Суд визнав, що послідовне тлумачення у національній судовій практиці могло б прояснити їхнє значення, тим самим забезпечивши передбачуваність покарання.

У цьому контексті Суд зазначив, що у національній судовій практиці статтю 110 КК вперше було витлумачено як таку, що встановлює принцип солідарної відповідальності, у 2004 році. У наступні роки це тлумачення повторювалося в деяких справах, але в інших конфіскація призначалася лише щодо частки кожного правопорушника у доходах. Першу спробу узгодити цю розбіжність зробили Об'єднані палати Касаційного суду у рішенні № 26654 за 2008 рік. Проте це рішення породило нову розбіжність, яка тривала аж до рішення № 13783 від 2025 року, коли було визнано існування тривалої розбіжності та покладено їй край шляхом виключення принципу солідарної відповідальності.

Отже, Суд зауважив, що існування розбіжностей у судовій практиці, навіть після рішення № 26654 від 2008 року, було чітко визнано Об'єднаними палатами в рішенні № 13783 від 2025 року.

Суд визнав, що тлумачення національних положень не обов'язково стає непередбачуваним через кілька суперечливих судових рішень. Суд ще раз наголосив, що статтю 7 Конвенції не можна тлумачити як таку, що забороняє поступове уточнення правил кримінальної відповідальності шляхом судового тлумачення у кожному конкретному випадку. Проте для досягнення такого поступового уточнення розвиток судової практики має бути достатньо послідовним. Суд вважав, що в даному випадку судова практика не була достатньо послідовною, щоб зробити спільну відповідальність передбачуваною.

Отже, Суд вважав, що за відсутності положення, яке б чітко встановлювало принцип спільної відповідальності в постановах про конфіскацію, та за відсутності послідовної судової практики, що роз'яснює існуючі положення, постанова про конфіскацію сукупних доходів від злочину на підставі принципу спільної відповідальності не була передбачуваним покаранням.

Суд зазначив, що сума, яка підлягає конфіскації, визначається на основі доходів, отриманих від злочинів, і не обмежується жодною верхньою межею. Суд вважав, що для забезпечення передбачуваності таких сум необхідний ретельніший аналіз критеріїв, які використовують судді для визначення сум конфіскації.

Суд зазначив, що у разі неможливості прямої конфіскації, національні суди можуть ухвалити постанову про конфіскацію щодо будь-якого співучасника злочину на суму, еквівалентну загальному доходу від злочину, або розподілити відповідальність на власний розсуд. Суд не виявив жодних чітких критеріїв такого розподілу.

Хоча можна обґрунтовано припустити, що спосіб розподілу відповідальності судом залежить від фінансових можливостей кожного злочинця, не можна було очікувати, що інші співучасники знатимуть про це на момент вчинення злочину, і це в будь-якому разі не пов'язано з діями, за які їх карають.

Отже, Суд вважав, що конфіскація майна третього заявника на підставі принципу солідарної відповідальності не була передбачуваною, особливо

з огляду на відсутність чітких і передбачуваних критеріїв для визначення сум, що підлягають конфіскації.

З огляду на всі вищезазначені причини, стосовно третього заявника було порушення статті 7 Конвенції.

Щодо статті 1 Першого протоколу

Заявники скаржилися, що конфіскація частини їхніх активів, еквівалентної загальній сумі доходів, отриманих у результаті злочинів, не мала достатньо передбачуваної правової основи та була непропорційною, що порушувало статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд зазначив, що перший та другий заявники стверджували і Суд з ними погодився, що постанова про конфіскацію перевищувала частку доходів, яку кожен із них отримав від злочинів. Тому він розглянув, чи призвело це до непропорційного втручання у їхнє майно, беручи до уваги як каральну, так і відновлювальну мету зазначеної конфіскації.

Щодо першого аспекту, Суд зазначив, що конфіскація сум, які перевищували частки заявників у доходах, не була пов'язана ані з їхньою роллю у вчиненні злочинів, ані з тяжкістю їхніх дій. Суд вважав, що постанова не була пропорційною до каральних цілей, яких вона переслідувала.

Щодо другої мети, а саме відновлення фінансового становища заявників, яке вони мали до вчинення злочину, Суд зазначив, що покладення на заявників солідарної відповідальності поставило їх у гірше фінансове становище, ніж те, в якому вони перебували до вчинення злочинів. Отже, постанови про конфіскацію виходили за межі того, що було необхідним для досягнення цієї мети.

Суд визнав, що вимога від кримінальних судів визначати, чи домовилися співучасники злочину про розподіл доходів від злочину, може спричинити складні проблеми з доказовою базою. Водночас у справі заявників не було ознак особливої складності, а національні суди навіть не перевірили, чи можна встановити частки на підставі наявної інформації. Суд вважав, що тієї самої мети можна було б досягти за допомогою менш обмежувальних заходів.

Уряд також стверджував, що пропорційність постанови про конфіскацію на підставі солідарної відповідальності забезпечували чотири фактори, що підлягають зважуванню, а саме: а) той факт, що конфіскація за вартістю може бути призначена лише тоді, коли пряма конфіскація виявилася неможливою; б) той факт, що її можна призначити лише стосовно доходів, отриманих від злочинів, у яких брали участь особи, щодо яких було винесено рішення про конфіскацію, а не стосовно доходів від інших злочинів, вчинених виключно співобвинуваченими; в) той факт, що загальна сума конфіскації ніколи не може перевищувати доходів від злочину; та г) той факт, що співучасники злочину можуть вимагати ухвалення рішень про солідарну відповідальність один щодо одного.

Суд виснував, що ці фактори не можуть вплинути на оцінку пропорційності заходів, що розглядаються.

Суд визнав, що право співучасників злочину вимагати ухвалення постанов про відшкодування частки збитків могло б дозволити заявникам повернути себе до того фінансового становища, в якому вони перебували до вчинення злочинів.

Також Суд зазначив, що посилення на солідарну відповідальність означало перекладення відповідальності за стягнення частки співучасників у доходах від злочину з державних органів на заявників. Суд не вважав таке перекладення відповідальності виправданим.

Суд звернув увагу, що в деяких випадках може існувати законний інтерес у стягненні певних активів з осіб, які мають їх у своєму розпорядженні, та у наданні їм можливості самостійно вимагати внески від відповідальних сторін, але у даній справі не було особливої необхідності спрямовувати конфіскацію саме на активи заявників.

Також, що у деяких випадках може існувати законний інтерес в ухваленні постанови про відшкодування збитків без того, щоб потерпіла сторона зазнавала наслідків неплатоспроможності одного із співучасників злочину. Однак відшкодування шкоди не було метою зазначених постанов про конфіскацію. У цьому відношенні розглянутий вид конфіскації більше нагадує безпідставне збагачення, ніж цивільний позов про відшкодування збитків за деліктну відповідальність.

Суд виснував, що перекладення відповідальності за стягнення частки співучасників у доходах з національних органів влади на заявників не було виправданим і поклало на заявників надмірний тягар. Відповідно Суд вважав, що ухвалення постанов про конфіскацію на підставі солідарної відповідальності не було пропорційним переслідуванню цілям.

Звідси випливає, що стосовно першого та другого заявників було порушення статті 1 Першого протоколу.

Висновок

Порушення статті 7 Конвенції щодо третього заявника (ніякого покарання без закону).

Відсутність порушення статті 7 Конвенції щодо першого та другого заявника.

Порушення статті 1 Першого протоколу щодо першого та другого заявників (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявника за пунктом 2 статті 314 Кримінального кодексу Туреччини за членство в озброєній терористичній організації, а також умов його тримання під вартою під час відбування покарання у в'язниці.

У лютому 2018 року суд присяжних засудив заявника до семи років і шести місяців позбавлення волі за членство у збройній терористичній організації, яку турецькі органи влади називають «Fetullahist Terror Organisation/Parallel State Structure» («the FETÖ/PDY») («Терористична організація Фетхуллага / Паралельна державна структура») (далі – FETÖ/PDY) і яку вони вважають відповідальною за спробу державного перевороту 15 липня 2016 року. Його засудження ґрунтувалося, зокрема, на тому, що він займав активну посаду в організації, яка передбачала виконання певних обов'язків, та брав участь у діяльності від її імені, що підпадало під дію пункту 2 статті 314 Кримінального кодексу, зокрема у період з 2011 по 2014 рік. Його апеляції були відхилені.

Рішенням, ухваленим 27 серпня 2024 року, Палата Суду одноголосно констатувала відсутність порушення статті 7 Конвенції, оскільки на відповідний момент існували правові підстави для складу злочину, в якому звинувачувався заявник, а його визначення було достатньо чітким, щоб задовольнити вимоги щодо передбачуваності відповідно до цього положення. Вона також одноголосно постановила, що не було порушення статті 3 Конвенції щодо умов утримання заявника у в'язниці.

16 грудня 2024 року справа була передана до Великої Палати на прохання заявника.

Оцінка Суду

Щодо статті 7 Конвенції

Посилаючись на статтю 7 Конвенції, заявник стверджував, що дії, за які його було засуджено, були законними на момент їхнього стверджуваного вчинення, і що, покладаючи кримінальну відповідальність за ці дії, органи влади застосували розширене тлумачення відповідних правових норм і тим самим свавільно знехтували принципом «ніякого покарання без закону», закріпленим у цій статті.

Суд нагадав, зокрема, що стаття 7 Конвенції закріплює принцип *nulla poena sine culpa*, оскільки вона захищає право будь-якої особи не піддаватися покаранню без належного встановлення її особистої відповідальності. Ця вимога

індивідуалізованої відповідальності передбачає низку взаємопов'язаних принципів:

- стаття 7 виключає кримінальну відповідальність, засновану на колективній вині або вині за приналежність до певної групи; відповідальність має бути особистою для конкретного обвинуваченого.

- Особиста відповідальність за покарання вимагає не лише доказування фактичних дій, а й наявності суб'єктивної сторони злочину (*mens rea*), завдяки якому можна було б виявити елемент відповідальності у поведінці особи, яка фізично вчинила злочин. Це не означає, що виключалися презумпції відповідальності, які породжували певні форми об'єктивної або суворої відповідальності, за умови, що вони відповідали пункту 2 статті 6. Презумпції права або факту діють в кожній правовій системі і не забороняються Конвенцією, але мають залишатися в певних межах щодо кримінального права. Згідно з судовою практикою Суду, ці межі були б перевищені, якщо презумпція мала наслідком унеможливлення для особи виправдати себе від висунутих проти неї звинувачень, тим самим позбавляючи її переваг пункту 2 статті 6.

- Як Суд уже підтверджував, існує чіткий взаємозв'язок між ступенем передбачуваності кримінально-правової норми та особистою відповідальністю правопорушника. З огляду на предмет і мету статті 7 та незалежно від фактичних обставин правопорушення, мають бути дотримані матеріальні гарантії правової визначеності.

В контексті даної справи Суд мав розглянути, чи підпадали дії, за вчинення яких заявник був покараний, під визначення кримінального правопорушення, яке було достатньо передбачуваним. Іншими словами, розгляд скарги за статтею 7 ґрунтувався на припущенні, що заявник вчинив усі дії, встановлені у висновках національних судів щодо фактичних обставин.

Суд зазначив, що не має підстав відходити від низки своїх висновків у нещодавньому рішенні у справі *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [ВП] (№ 15669/20) від 26 вересня 2023 року, які також мають значення для розгляду цієї справи. У тій справі Суд, *inter alia*, постановив, що злочин, передбачений пунктом 2 статті 314 Кримінального кодексу, як визначено законодавством та судовою практикою, мав правову основу, яка була достатньо чіткою та передбачуваною, щоб відповідати вимогам статті 7.

Суд вважав, що було порушено питання, ідентичне тому, яке розглядалося у справі *Yüksel Yalçınkaya*, хоча заявника було визнано винним у тому самому злочині, що й заявника у тій справі, на підставі ширшого кола доказів. Суд знову мав визначити, чи було рішення про засудження заявника за членство у збройній терористичній організації ухвалено без належного встановлення, в індивідуалізованому порядку, наявності всіх складових елементів цього злочину. Отже, він мав розглянути

вимогу щодо *mens rea* для цього злочину й те, як національні суди оцінили *mens rea* заявника стосовно цього злочину.

(i) Вимога щодо *mens rea* для складу злочину членства в терористичній організації – Злочин членства в терористичній організації, безперечно, був серйозним і тягнув за собою суворі покарання. У контексті цього злочину кожна особа мала право не бути покараною без належного встановлення особистої відповідальності, що включало встановлення суб'єктивної сторони злочину (*mens rea*). Головним елементом, який необхідно було встановити перед тим, як особу можна було визнати винною у цьому злочині, був характер відносин між особою та даною організацією, що було нерозривно пов'язано з встановленням наявності необхідного *mens rea*. Відповідно, кримінальна відповідальність не могла ґрунтуватися на колективній вині, ані на вині за приналежність; вона мала бути індивідуалізована щодо обвинуваченого та чітко передбачати встановлення *mens rea*.

Злочин, передбачений статтею 314 Кримінального кодексу, вимагав встановлення *mens rea*. Оскільки пункт 2 статті 314 конкретно стосувався членства у збройній терористичній організації, яка вдавалася до «насильства», необхідно було довести, що обвинувачений у відповідний час був обізнаний про цілі організації та її насильницькі методи; така обізнаність була необхідною передумовою для встановлення *mens rea*. Саме в цих рамках Касаційний суд у своїй відповідній судовій практиці надав тлумачення прямого умислу (*dolus directus*), згідно з яким має бути встановлено, що особа діяла «свідомо» та «добровільно» – іншими словами, що вона бажала бути частиною такої організації та демонструвала постійну готовність належати до неї. Цей критерій давав змогу відрізнити справжнє приєднання до організації та її насильницьких цілей від простого контакту або від асоціації без чітко встановленого злочинного наміру. Він також становив важливу гарантію у сферах правової визначеності та захисту основоположних прав стосовно цього злочину.

(ii) Встановлення національними судами *mens rea* щодо злочину у даній справі – Необхідність встановлення наявності складових відповідного злочину в індивідуальному порядку була ще більш нагальною в даному контексті, з огляду на присутність організації в турецькому суспільстві протягом значного періоду часу, як зазначили національні судові органи. За таких обставин було надзвичайно важливо, щоб кримінальне право застосовувалося у спосіб, який залишався передбачуваним і суворо обмежувався чітко визначеними межами, щоб уникнути притягнення до відповідальності лише на підставі приналежності до організації. Встановлення складових елементів злочину – зокрема, виведення висновків щодо *mens rea* з дій, які були приписані заявнику, та контексту, в якому ці дії відбувалися, – мало здійснюватися з особливою ретельністю. У цьому контексті було два важливі аспекти.

Першим аспектом був часовий елемент злочину. В обвинувальному акті не було чітко вказано період, протягом якого заявник, як стверджувалося, був членом організації та знав про її насильницькі цілі. У своєму обґрунтуванні суд першої інстанції не пояснив, чому конкретні дії заявника до 2014 року включно були визнані такими, що встановлюють необхідний *mens rea* поза розумним сумнівом. У його рішенні бракувало необхідної ретельності, і цей недолік не було усунуто на пізніших стадіях провадження. Період передбачуваного членства заявника не тільки передував спробі державного перевороту на півтора-два роки, але й значно випереджав офіційне визнання турецькими властями FETÖ/PDY терористичною організацією. Лише згодом організація була офіційно визнана терористичною організацією спочатку адміністративними органами, а потім національними судами після спроби державного перевороту. У цьому контексті національні суди мали обов'язок оцінити, чи можна участь заявника в освітній структурі в рамках цієї організації розглядати як умисне та усвідомлене приєднання до терористичного проекту, чи вона може відповідати більш невинній участі.

Хоча Суд не ставив під сумнів позицію національних судів щодо того, що факт збереження зв'язків з організацією після грудня 2013 року міг бути релевантним фактором при оцінці того, чи несе особа кримінальну відповідальність, це загальне міркування не звільняло їх від загального обов'язку встановити *mens rea* шляхом індивідуалізованої та контекстуальної оцінки, яка була суворо обмежена часовими рамками передбачуваного злочину.

Особливу обережність слід було проявляти, наприклад, у випадках, коли факти, що становлять предмет звинувачення, не мали прямого зв'язку з актами насильства. Суд визнав, що на практиці у справах про членство у злочинних або терористичних організаціях зазвичай робилися висновки щодо *mens rea* на основі поведінки та діяльності обвинуваченого в цілому протягом певного періоду часу. Ці дії могли свідчити про органічний зв'язок з організацією, підтверджуючи свідому прихильність до її цілей та активну участь у їх досягненні. Прямі докази членства, такі як зізнання обвинуваченого, були відносно рідкісними. Тому суди зазвичай покладалися на непрямі докази, на підставі яких вони могли зробити висновок про те, чи була особа членом певної організації. Такий підхід сам по собі не суперечив Конвенції, за умови, що він здійснювався відповідно до статті 7. Однак у даній справі національні суди не врахували належним чином відповідний часовий аспект інкримінованих дій і не провели контекстуального аналізу, необхідного за таких обставин.

Другим аспектом був той факт, що заявник працював у освітньому підрозділі організації. Усі діяння, за які йому було висунуто звинувачення, були пов'язані з посадами, які він обіймав у цьому підрозділі. Як впливало з висновків національних судів, організація протягом багатьох років була глибоко вкорінена

в декількох секторах турецького суспільства, особливо в галузі освіти, де вона діяла на законних підставах, позиціонуючи себе як «морально-освітній рух». Такий *modus operandi*, що охоплював різні сфери, міг у певний момент спонукати багатьох осіб підтримувати зв'язки з видимими структурами організації, не усвідомлюючи її реальних цілей. Тому було тим більш необхідним провести індивідуалізовану та контекстуальну оцінку необхідного умисного елементу, який мав бути встановлений на основі конкретних доказів. Тому національні суди мали з'ясувати не лише те, чи існував фактичний зв'язок між заявником та членами або структурами, що діяли в рамках найбільш центральних або стратегічних компонентів організації, таких як, наприклад, її військове крило, але й чи був характер цього зв'язку таким, що дозволяв обґрунтовано зробити висновок про наявність у нього необхідного *mens rea* згідно з національним законодавством. Натомість вони по суті спиралися на роль заявника у сфері освіти, не встановивши – і навіть не намагаючись встановити – існування особистого, функціонального чи ієрархічного зв'язку зі стратегічними підрозділами організації. Вони також не з'ясували обсягу його повноважень стосовно цих підрозділів або його обізнаності щодо терористичних цілей організації в той час, коли жодного акту насильства не було приписано організації.

Національні суди встановили, що заявник «діяв на рівні, що передбачав відповідальність» у рамках організації. Хоча у своїй судовій практиці Касаційний суд дотримувався думки, що в організації існувала семирівнева ієрархія з різним ступенем вини осіб, які діяли на цих різних рівнях, національні суди взагалі не розглядали це питання і не з'ясували, на якому рівні цієї ієрархії, як вважалося, перебував заявник, обіймаючи посаду головного регіонального студентського лідера.

У випадках, коли суд намагався зробити висновок про *mens rea* на підставі фактів, встановлених за обставин, порівнянних з обставинами даної справи, такий висновок був сумісний з вимогами статті 7 лише в тому випадку, якщо він ґрунтувався на індивідуалізованому аналізі, тісно пов'язаному з конкретними фактами справи. У цьому контексті сам факт належності до структури, яка на той час в основному сприймалася як релігійна група, не міг сам по собі привести до висновку, що заявник, здійснюючи дії, які стали підставою для його засудження, мав необхідний *mens rea* для вчинення злочину. Однак у даній справі національні суди спиралися на загальні міркування щодо розвитку організації – від релігійного руху до утворення, яке згодом було визнано збройною терористичною організацією – не встановивши, що заявник був обізнаний про цю трансформацію або що він приєднався до організації та продовжував підтримувати з нею зв'язки, повністю усвідомлюючи ці факти.

Суд зауважив, що відмова національних судів провести будь-яку оцінку *mens rea* заявника у світлі конкретних доказів щодо його дій та ролі становила основоположне порушення вимоги щодо проведення індивідуалізованої оцінки кримінальної відповідальності. У цьому зв'язку Суд відзначив відсутність будь-якого змістовного пояснення у відповідних національних судових рішеннях щодо того, як у справі заявника було визначено один із суттєвих елементів злочину, а саме *mens rea*. Зокрема, національні суди не пояснили, чому той факт, що заявник обіймав певні посади в освітньому підрозділі організації – задовго до того, як національні органи влади та суди визнали її терористичною організацією – привів до висновку, що він був обізнаний про характер організації та її терористичні цілі, мав намір бути частиною цієї організації та активно й постійно сприяв її діяльності, як того вимагає національне законодавство.

Такий підхід порушував гарантоване статтею 7 право особи не піддаватися покаранню за відсутності психічного зв'язку, на підставі якого мала бути встановлена ознака особистої відповідальності. Відповідно, Суд дійшов висновку про порушення статті 7 Конвенції.

Щодо статті 3 Конвенції

Нарешті, Суд визнав, що було порушення статті 3 внаслідок сукупного впливу умов тримання заявника у в'язниці протягом приблизно чотирьох років (постійна переповненість, що супроводжувалася неналежними санітарними умовами та відсутністю окремого ліжка у спальному приміщенні протягом понад чотирнадцяти місяців), що досягло мінімального рівня тяжкості, необхідного для того, щоб підпадати під дію цього положення. Суд виснував, що було порушення статті 3 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 7 (ніякого покарання без закону) та статті 3 Конвенції (заборона катування).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою 05 травня 2026 року та є остаточним.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

Y v. Serbia (№ 28322/20)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги Y на відсутність контакту з X після того, як його усиновила сім'я з-за кордону. Вона тривалий час оскаржувала усиновлення за допомогою свого опікуна, але марно.

У 2015 році заявниця була передана під опіку разом зі своїми трьома братами та сестрами. Згодом батьків було позбавлено батьківських прав, оскільки вони не докладали жодних зусиль для підтримання контакту з дітьми, і соціальні служби вирішили, що в найкращих інтересах дітей буде їхнє усиновлення. У вересні 2017 року подружжя з-за кордону висловило зацікавленість в усиновленні Y та її неповнорідного брата, X. Однак Y, якій щойно виповнилося десять років і яка мала право вирішувати, чи бажає вона бути усиновленою чи ні, висловила бажання продовжувати жити зі своїм опікуном пані L.

Посилаючись, зокрема, на статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), Y скаржилася на те, що усиновлення призвело до розриву всіх зв'язків з X, стверджуючи, що розлучати їх не відповідало найкращим інтересам ані її, ані X. Вона також стверджує, що усиновлювачі обіцяли підтримувати контакт між нею та X після його усиновлення, чого не сталося.

Оцінка Суду

Суд повторив, що хоча основною метою статті 8 є захист особи від свавільного втручання з боку державних органів влади, вона не лише зобов'язує Державу утримуватися від такого втручання: на додаток до цього негативного зобов'язання, можуть існувати позитивні зобов'язання, невід'ємні від ефективної поваги до приватного або сімейного життя (див. рішення у справі *Fernández Martínez v. Spain* [ВП], № 56030/07, § 114, ECHR 2014 (витяги)). Межі між позитивними та негативними зобов'язаннями Держави за статтею 8 не піддаються чіткому визначенню. Проте застосовні принципи є подібними. При визначенні того, існує таке зобов'язання чи ні, слід зважати на справедливий баланс, який необхідно встановити між загальним інтересом та інтересами особи; і в обох контекстах Держава користується певною свободою розсуду (див. рішення у справі *I.S. v. Germany*, № 31021/08, § 70, 5 червня № 6339/05, § 75, ECHR 2007-I; *S.H. and Others v. Austria* [ВП], № 57813/00, § 88, ECHR 2011; та *Mikulić v. Croatia*, № 53176/99, § 58, ECHR 2002-I).

Уряд стверджував, що відсутність контакту між заявницею та Х після його усиновлення становила втручання у право заявниці на повагу до її сімейного життя. Однак Суд вважав, що суть цієї справи полягає не в усиновленні за кордон.

Суд зазначив, що і заявниця, і Х були дітьми, які залишилися без батьківського піклування, оскільки їхні біологічні батьки були позбавлені батьківських прав, і що заявниця та всі її брати й сестри були передані під опіку у дві різні прийомні сім'ї. У Сербії влаштування дітей під опіку в прийомну сім'ю є тимчасовим, а опікуни отримують винагороду від Держави. Діти залишаються під опікою до досягнення вісімнадцяти років. Як виняток, опіка може бути продовжена до досягнення дитиною двадцяти шести років, у разі навчання на денній формі навчання. Між опікунами та дітьми, які перебувають під їхньою опікою, не встановлюються формальні сімейні зв'язки, і після припинення опіки в опікунів немає зобов'язань підтримувати зв'язки з дітьми, які раніше перебували під їхньою опікою.

Тому Суд погодився з твердженням Уряду про те, що влаштування Х під опіку не могло розглядатися як найкраще постійне рішення для нього. Національні органи влади мали непросте завдання – знайти найкраще рішення для захисту інтересів Х. У зв'язку з цим Суд посилався на Загальний коментар № 14 Комітету з прав дитини, згідно з яким потенційні конфлікти між найкращими інтересами дитини, які розглядаються індивідуально, та інтересами групи дітей мають вирішуватися в кожному конкретному випадку шляхом збереження балансу інтересів усіх сторін та пошуку прийняттого компромісу (див. рішення у справі *Vujica v. Croatia*, № 56163/12, § 101, 8 жовтня 2015 року).

Суд визнав, що найкращим рішенням було б спільне усиновлення заявниці та Х. Дійсно, національні органи влади спочатку намагалися сприяти спільному усиновленню всіх чотирьох дітей, і навіть коли потенційних усиновлювачів для всіх чотирьох дітей знайти не вдалося, національні органи прагнули, щоб Х і заявниця були усиновлені разом. Однак для них не знайшлося потенційних усиновлювачів у Сербії. Далі Суд взяв до уваги твердження заявниці про те, що пані L. хотіла усиновити Х, але їй не дозволили. Проте в матеріалах справи або в документах, поданих сторонами, немає жодних вказівок на те, що пані L. коли-небудь подавала заяву про усиновлення заявниці чи Х, або що вона хоча б розпочала процедуру своєї оцінки як потенційної матері-усиновлювачки. Наявних у Суду матеріалів недостатньо для того, щоб встановити, що пані L. вжила конкретних кроків для усиновлення Х, або що такий варіант досяг стадії, яка вимагала б розгляду національними органами влади.

Коли за кордоном було знайдено потенційних усиновлювачів, у вересні та Х спільно. Майже одразу після цього заявниці виповнилося десять років, і таким чином вона отримала за національним законодавством право висловити своє бажання щодо потенційного усиовлення. Вона двічі, усно та письмово, прямо відмовилася від усиовлення і висловила бажання залишитися з пані L. Однак позиція, яку заявниця зайняла з цього питання, не може розглядатися як така, що абсолютно унеможливлює усиовлення Х. Її відмова бути усиовленою не могла переважити власні інтереси Х, які, на думку органів влади, полягали в тому, щоб він був усиовлений.

З цього випливало, що усиовлення Х сім'єю, яка проживає за кордоном, у довгостроковій перспективі відповідало його найкращим інтересам, оскільки як дитина, чия мати була позбавлена батьківських прав, а батько був невідомим, він не мав постійного стабільного сімейного становища, і потенційних усиновлювачів для нього в Сербії не знайшлося. Суд взяв до уваги аргументи заявниці щодо побоювань пані L. з приводу усиовлення Х. Проте не було нічого, що свідчило б про те, що усиовлення Х суперечило закону, або що усиовлення мало для Х негативні наслідки. Тому оцінка національних органів влади про те, що усиовлення за кордоном відповідало найкращим інтересам Х, не може розглядатися як свавільна.

Суд зауважив, що в Сербії не існує можливості «відкритого» усиовлення, яке б гарантувало контакт між усиовленою дитиною та членами її біологічної сім'ї. Крім того, не існує жодного закону, який би регулював контакт між дитиною та її біологічною сім'єю після усиовлення.

Що стосується відповідних міжнародних документів, Суд зазначив, що вони, як такі, вочевидь не покладають на Держави загального зобов'язання зберігати контакт між братами і сестрами після усиовлення.

Заявниця стверджувала, що працівники Центру обіцяли, що вона підтримуватиме контакт з Х після його усиовлення. Суд зазначив, що єдина згадка про такий контакт містилася у висновку від 13 лютого 2018 року, складеному групою експертів Міністерства, у якому зазначалося, що потенційні усиновлювачі забезпечуватимуть контакт між Х та заявницею «відповідно до їхніх можливостей, потреб та інтересів». Однак це не створило жодного юридичного зобов'язання для усиновлювачів забезпечити такий контакт. У рішенні про усиовлення Х не передбачалося жодного контакту між заявницею та Х після усиовлення останнього. Суд також зазначив, що немає жодних ознак того, що Центр або майбутні усиновлювачі хотіли відступити від законодавства Сербії про усиовлення, яке не передбачає «відкритого» усиовлення (див. згадане вище рішення у справі *I.S. v. Germany*, §§ 83–85).

На відміну від влаштування дітей під опіку чи в заклад (інституцію), усиновлення є постійним рішенням, і на Держави не покладається зобов'язання робити спроби для збереження зв'язків між членами біологічної сім'ї та усиновленою дитиною, таких як продовження контактів після усиновлення (див. рішення у справі *R. and H. v. the United Kingdom*, № 35348/06, § 88, 31 травня 2011 року).

Держава виконала своє зобов'язання щодо забезпечення найкращих інтересів дитини, належним чином оцінивши можливості та інтереси двох неповнолітніх. Після усиновлення Х мав звикнути до своєї нової сім'ї та прийняти нове оточення, а також вивчити іноземну мову. Усе це разом становило делікатну ситуацію. За таких обставин національні органи влади мали право надати вирішального значення потребі Х у сталості, стабільності та інтеграції в його нове сімейне середовище, особливо в період безпосередньо після усиновлення. З огляду на ці обставини, а також той факт, що Х було лише чотири роки на момент усиновлення, Суд вважав, що інтереси сім'ї усиновлювачів у тому, щоб насолоджуватися та будувати сімейне життя разом з Х без втручання з боку членів його біологічної сім'ї, які намагалися б відновити контакт (див. згадане вище рішення у справі *I.S. v. Germany*, § 86).

Наведених вище міркувань достатньо для того, щоб Суд дійшов висновку про відсутність порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 12 травня 2026 року та набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

MILADZE v. Georgia (№ 41585/23)

Обставини справи

Справа стосувалася адміністративного покарання заявника, пана Miladze, за відео, яке він опублікував у TikTok у 2022 році, де критикував нову транспортну політику в Тбілісі та звинувачував державних службовців у зловживаннях. Це відео стало вірусним.

Заявник є громадянином Грузії, який народився у 1993 році та проживає у Тбілісі. Він працює кур'єром, що доставляє їжу, а також називає себе громадським активістом.

У період з 2018 по 2022 рік у Тбілісі було проведено реформу міського громадського транспорту з метою надання пріоритету громадському транспорту та покращення інфраструктури для пішоходів і велосипедистів.

У грудні 2022 року заявник опублікував у TikTok коротке відео, де критикував нову політику Тбілісі щодо міського транспорту. Він використовував нецензурну лексику, спрямовану, зокрема, проти мера Тбілісі, працівників мерії та поліції, неодноразово вживаючи грузинський сленговий термін «nabozari» (ნაბოზარი), що приблизно відповідає англійським виразам «motherfucker» та «go fuck your mother». Він публічно розмістив відео, зробивши його доступним для будь-кого. Воно швидко стало вірусним: набрало понад 100 000 переглядів і було поширене 600 разів.

Згодом, у зв'язку з цим відео, Управління поліції Тбілісі порушило щодо заявника справу про адміністративне правопорушення. У травні 2023 року його було визнано винним у «порушенні громадського спокою та порядку» згідно зі статтею 166 § 1 Кодексу про адміністративні правопорушення та призначено штраф у розмірі 180 євро. Грузинські суди спиралися на судову практику, підтвердивши, що соціальні мережі відіграють важливу роль у суспільному житті і тому мають розглядатися як «простір, де може порушуватися громадський порядок». Вони дійшли загального висновку, що нецензурна лексика заявника становила безпідставну образу конкретних державних посадових осіб, не сприяючи при цьому жодній публічній дискусії; отже, вона не підпадала під захист права на свободу слова. Вони також наголосили на необхідності запобігати нормалізації особистих образ сексуального характеру на широко використовуваних платформах соціальних мереж, особливо тих, що популярні серед молоді.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), заявник скаржився на притягнення його до адміністративної відповідальності

за порушення громадського порядку, стверджуючи, що відповідний закон не мав поширюватися на кіберпростір. Він також зауважив, що його висловлювання не становили мови ненависті, що користувачі TikTok могли б легко уникнути його контенту, якби захотіли, і що, у будь-якому разі, він додав застереження з попередженням про наявність образливих висловлювань.

Оцінка Суду

Насамперед ЄСПЛ зазначив, що ця справа стосувалася втручання у діяльність, пов'язану з вираженням поглядів у соціальних мережах. Таке втручання має розглядатися з урахуванням таких критеріїв: зміст оскаржуваних висловлювань, контекст, у якому вони були зроблені, їхня аудиторія та потенційний вплив, обґрунтування національних судів, а також пропорційність застосованого покарання (див., наприклад, приклади такого підходу у подібних справах: *Melike v. Turkey*, № 35786/19, §§ 46–54, 15 червня 2021 року; *Străisteanu v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA*, № 9989/20, §§ 66–75, 5 червня 2025 року; *Avagyan v. Russia*, № 36911/20, §§ 31–37, 29 квітня 2025 року; та *Kilin v. Russia*, № 10271/12, §§ 71–94, 11 травня 2021 року).

ЄСПЛ погодився з тим, що відео заявника було частиною ширшої публічної дискусії щодо реформи транспорту в Тбілісі. Проте значна частина відео складалася з надзвичайно грубих та відверто сексуальних словесних нападів, спрямованих особисто проти мера та неназваних співробітників поліції й служб безпеки. Значна частина відео не містила жодних аргументів чи критики, а складалася з тривалої словесної агресії, позбавленої інформаційної цінності. У цьому зв'язку ЄСПЛ ще раз наголосив, що висловлювання, які мають характер цілеспрямованих та принизливих нападів на конкретних осіб, можуть виходити за межі захисту, передбаченого статтею 10, яка не захищає безпідставні особисті образи. Крім того, державні службовці повинні користуватися довірою громадськості в умовах, вільних від надмірного обурення, щоб успішно виконувати свої завдання. Тому може бути необхідним захищати їх від образливих та агресивних словесних нападів під час виконання службових обов'язків (див. *Janowski v. Poland [GC]*, № 25716/94, § 33, ECHR 1999-I; та *Wojczuk v. Poland*, № 52969/13, § 96, 9 грудня 2021 року).

ЄСПЛ зазначив, що ця справа чітко відрізняється від справи *Peradze and Others v. Georgia* (№ 5631/16, 15 грудня 2022 року), яка також стосувалася використання нецензурної лексики під час публічної дискусії. У тій справі відповідне висловлювання не було спрямовано проти будь-якої конкретної особи, а стосувалося будівельного проекту (там само, §§ 5, 11 та 45). Натомість у даній справі національні суди дійшли висновку, що образливі висловлювання були спрямовані проти конкретних державних посадових осіб і становили

насамперед форму публічної образи, і таку оцінку не можна вважати явно необґрунтованою. Дійсно, ЄСПЛ ще раз повторює, що навіть коли образлива лексика використовується з щирою турботою про благополуччя співгромадян у ході палкої дискусії, це не дає автору *carte blanche* на відверте та безпідставне особисте приниження посадових осіб у публічному просторі.

Зважаючи на культурний та мовний контекст Грузії, ЄСПЛ звернув увагу на висновки національних судів про те, що неодноразове використання заявником у своєму відео в TikTok нецензурних виразів сексуального характеру, пов'язаних із родинними стосунками, явно становило напад на особисту гідність відповідних осіб і було насильницькою словесною агресією, а не політичною критикою. У цьому зв'язку ЄСПЛ ще раз наголосив, що завдяки своєму безпосередньому та постійному контакту з «життєвими силами» своєї країни, оцінці мінливих моральних стандартів та знанню особливостей виразності грузинської мови національні суди, очевидно, мали кращі можливості, ніж міжнародний суд, для оцінки змісту та тону обраної заявником форми висловлювання (порівняйте справу *Peradze and Others*, цитовану вище, § 44).

ЄСПЛ не вбачив жодних ознак того, що вкрай непристойна лексика, яку використовував заявник, слугувала будь-яким стилістичним, риторичним чи літературним цілям. Як вбачається з практики ЄСПЛ, образливі вирази можуть, за певних обставин, становити сатиричне перебільшення або художню провокацію. Так було, наприклад, у випадку, коли вульгарний термін використовувався для опису товару низької якості, особливо якщо така лексика широко вживалася в цьому контексті в межах відповідного мовного середовища (див. справу *Uj v. Hungary*, № 23954/10, § 24, 19 липня 2011 року), або коли публічні особи зображувалися, хоч і в сексуально відвертих, але все ж таки художніх творах, просякнутих явно помітним сатиричним елементом (див. справу *Vereinigung Bildender Künstler v. Austria*, № 68354/01, §§ 33–35, 25 січня 2007 року, та *Patrício Monteiro Telo de Abreu v. Portugal*, № 42713/15, §§ 42–44, 7 червня 2022 року). Натомість у даній справі заявник використав найекстремальнішу форму розмовної лайки, яка в Грузії з лінгвістичної точки зору вважається формою агресивної мови, щоб зневажити мера Тбілісі та представників кількох правоохоронних органів. ЄСПЛ не вбачив у висловлюваннях заявника жодних елементів політичної чи соціальної сатири, а також жодної стилістичної мети, яка могла б виправдати вибір такої грубої, агресивної та навмисно різкої мови, позбавленої будь-якого наміру чи виразної цінності.

Крім того, ЄСПЛ вважав, що важливе значення має обраний заявником засіб поширення інформації. Він опублікував відео відкрито та без обмежень щодо аудиторії на платформі TikTok, яка характеризується швидким алгоритмічним поширенням контенту та особливо високою залученістю молоді. Відео за короткий час набрало понад 100 000 переглядів і, крім того,

було «поширене» 600 разів (див. пункт 8 вище та порівняйте зі справою *Savva Terentyev v. Russia*, № 10692/09, § 80–81, 28 серпня 2018 року, щодо обмеженого поширення серед невеликої аудиторії).

З огляду на специфіку TikTok (короткий, легко сприйнятливий контент, що активно поширюється серед неповнолітніх) ЄСПЛ вважав, що національні суди мали повне право вважати, що масштаб і швидкість поширення посилили вплив висловлювань заявника (порівняйте справу *Patrício Monteiro Telo de Abreu*, цитовану вище, § 45, де національні суди не розглянули масштаби поширення в Інтернеті). Дійсно, ЄСПЛ ще раз наголосив, що здатність Інтернету до миттєвого та широкого поширення інформації може виправдовувати більш суворий регуляторний підхід, включаючи відповідальність за наклепницькі або іншим чином незаконні висловлювання, оскільки онлайн-контент створює підвищені ризики для реалізації прав людини, зокрема права на повагу до приватного життя (порівняйте *Delfi AS v. Estonia* [GC], № 64569/09, §§ 110–12, ECHR 2015; *Sanchez v. France* [GC], № 45581/15, § 162, 15 травня 2023 року; та *Egill Einarsson v. Iceland*, № 24703/15, § 46, 7 листопада 2017 року). Хоча заявник попередив глядачів, що відео містить нецензурну лексику, це попередження не обмежувало доступ, не встановлювало вікових обмежень та не запобігало появі контенту в недобровільних алгоритмічних стрічках («Для вашої стрічки» (For Your Feed)). Отже, на думку ЄСПЛ, це попередження не зменшило суттєво ризик перегляду контенту глядачами, які цього не бажали, або неповнолітніми.

ЄСПЛ надав особливого значення релевантності та достатності мотивів, викладених як Тбіліським міським судом, так і Апеляційним судом. Національні суди прямо визнали застосовність статті 10 та провели структурований аналіз балансу інтересів (на відміну від справи *Mătășaru v. the Republic of Moldova*, №№ 69714/16 та 71685/16, § 35, 15 січня 2019 року, де суди навіть не визнали статтю 10 застосовною). Вони розглянули зміст, тон, мету та потенційний вплив висловлювань заявника; визнали суспільний інтерес, пов'язаний із відповідною дискусією; та чітко розмежували рішучу політичну критику від ворожої особистої дискредитації. Суди також наголосили на необхідності запобігання нормалізації особистих образ сексуального характеру на широко використовуваних платформах соціальних мереж, особливо тих, якими користуються неповнолітні. Додатково важливо, що апеляційний суд провів порівняльний аналіз із практикою ЄСПЛ, детально пояснивши, чому він вважав її такою, що відрізняється від цієї справи. Підкреслюючи, що його завдання полягає не в тому, щоб замінити оцінку національних судів своєю власною, а в тому, щоб перевірити, чи застосовували ці суди стандарти, що відповідають статті 10, та чи ґрунтували свої рішення на прийнятній оцінці фактів (див. *News Verlags GmbH & Co KG*, цитоване вище, § 52), ЄСПЛ виснував, що в даній справі аргументація національних судів

була достатньо детальною та враховувала контекст, а отже необхідне зважування інтересів було проведено з належною ретельністю.

ЄСПЛ також зазначив, що на заявника було накладено штраф у розмірі 500 ларі (180 євро) – мінімальна сума, передбачена статтею 166 Кодексу про адміністративні правопорушення за вчинення адміністративного правопорушення. Кримінальне провадження не було порушено (див. *Gaspari v. Armenia* (no. 2), № 67783/13, § 31, 11 липня 2023 року, та *Savva Terentyev*, згадану вище, § 89), він не був засуджений до позбавлення волі (див. *Chkhartishvili v. Georgia*, № 31349/20, § 60, 11 травня 2023 року, та *Bouton v. France*, № 22636/19, §§ 53–54, 13 жовтня 2022 року), а органи влади не вимагали видалення відео, обмеження доступу до його облікового запису в соціальних мережах чи будь-якої іншої форми ширшої цензури; застосоване покарання не завадило заявнику продовжувати свою політичну активність. Такий обмежений ступінь суворості покарання є дійсно важливим фактором при оцінці пропорційності (див. *Stoll v. Switzerland* [GC], № 69698/01, § 153, ECHR 2007-V; *Bédât v. Switzerland* [GC], № 56925/08, § 79, 29 березня 2016 року; та *Le Pen v. France* (ухв.), № 18788/09, 20 квітня 2010 року). Крім того, мало значення те, що апеляційний суд виправдав заявника за паралельним звинуваченням за статтею 173 Кодексу про адміністративні правопорушення, зменшивши розмір штрафу та продемонструвавши зважений підхід, спрямований виключно на ті елементи висловлювання, що становлять радикально особисту образу.

Враховуючи межі свободи розсуду, надані Договірним Державам, особливо агресивний характер використаної вульгарної лексики, широке поширення згаданого відео на соціальній платформі, орієнтованій на молодь, ретельність зважування інтересів, проведеного національними судами, та обмежену суворість накладеного покарання, ЄСПЛ виснував, що Держава-відповідач надала «відповідні та достатні» підстави для втручання у свободу вираження поглядів заявника.

Отже, втручання було «необхідним у демократичному суспільстві» у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції, і, відповідно, порушення цього положення не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 19 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

IDRIS AKHUNDOV v. Azerbaijan (№ 22824/21)

Обставини справи

Справа стосувалася припинення виплати пенсії за віком (yaşa görə əmək pensiyası), яку отримував заявник, колишній офіцер поліції, через те, що йому нібито було надано політичний притулок у Німеччині.

Заявник, Idris Axunbala oğlu Akhundov, є громадянином Азербайджану, який народився у 1967 році та наразі проживає в місті Майнц (Німеччина). У період з червня 1993 року по травень 2016 року він обіймав різні посади в районному відділі поліції Міністерства внутрішніх справ Азербайджану (далі – МВС Азербайджану). Після досягнення пенсійного віку у 2016 році йому було призначено довічну пенсію за віком (yaşa görə əmək pensiyası).

За твердженням заявника, після виходу на пенсію він зазнавав переслідувань з боку працівників МВС Азербайджану через свою участь у низці заходів, організованих однією з опозиційних партій, під час яких критикувався політичний режим у країні та, зокрема, діяльність правоохоронних органів. Унаслідок цього у 2017 році заявник залишив Азербайджан і виїхав до Німеччини.

З 1 листопада 2017 року виплату пенсії було припинено на підставі звернення МВС до Державного фонду соціального захисту населення, оскільки, за твердженням органів влади, заявникові було надано політичний притулок у Німеччині. У жовтні 2018 року заявник оскаржив це рішення до суду, стверджуючи, що припинення виплат є незаконним, а навіть наявність статусу біженця не може бути підставою для позбавлення його набутих соціальних прав. Суд першої інстанції та апеляційний суд відхилили його позов, погодившись із позицією органів влади про те, що особа, яка отримала притулок за кордоном, добровільно відмовилася від захисту Держави походження.

Верховний Суд Азербайджану частково задовольнив касаційну скаргу заявника та направив справу на новий розгляд до апеляційного суду, зазначивши, що в матеріалах справи відсутні докази надання заявникові політичного притулку в Німеччині, а також не наведено жодної норми права, яка б передбачала припинення пенсійних виплат за таких обставин.

Під час нового розгляду апеляційний суд залишив попередні судові рішення без змін, вказавши, що заявник проживає в Німеччині з 2016 року та не може одночасно користуватися системами соціального захисту двох Держав.

Верховний Суд Азербайджану відхилив касаційну скаргу заявника та підтримав висновки апеляційного суду.

Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, заявник скаржився на те, що його було позбавлено належного йому майна внаслідок рішення органів влади про припинення виплати пенсії.

Оцінка Суду

Суд зазначив, що обставини цієї справи підлягали оцінці з позиції загального принципу мирного володіння майном.

ЄСПЛ наголосив, що не було необхідності встановлювати факт надання заявникові політичного притулку в Німеччині, оскільки втручання у будь-якому разі порушувало статтю 1 Першого протоколу Конвенції з інших підстав.

Суд повторив, що першою та найважливішою вимогою статті 1 Першого протоколу Конвенції є законність втручання. Насамперед, це вимагає, щоб відповідне втручання мало підставу у національному законодавстві. Окрім того, це стосується якості законодавства, щодо того, щоб воно було доступним для заінтересованих осіб, достатньо чітким і передбачуваним. ЄСПЛ зауважив, що хоча саме національні органи повинні тлумачити і застосовувати національне право, Суд зобов'язаний перевірити, чи не призводить таке тлумачення і застосування до наслідків, несумісних із принципами Конвенції.

ЄСПЛ зауважив, що відповідно до національного законодавства Азербайджану пенсія за віком призначається довічно. Положення Закону Азербайджану «Про трудові пенсії» містили вичерпний перелік підстав для припинення пенсійних виплат, і жодна з них не стосувалася обставин цієї справи.

Суд також зауважив, що попри неодноразові доводи заявника щодо незаконності втручання, національні суди обмежилися посиланням на загальне визначення поняття «біженець» у Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та не навели жодної норми національного законодавства, яка могла б бути правовою підставою для припинення пенсії. Більше того, Верховний Суд Азербайджану прямо вказав на цей недолік у своєму рішенні від 18 грудня 2019 року. Однак після повернення справи на новий розгляд ні апеляційний суд, ні Верховний Суд Азербайджану не навели жодної норми національного права, яка дозволяла б припинити виплату пенсії заявнику.

Уряд Азербайджану також не навів жодної правової норми, яка могла б слугувати підставою для такого втручання.

За цих обставин Суд виснував, що втручання у право заявника на мирне володіння майном не відповідало принципу «законності», передбаченому статтею 1 Першого протоколу Конвенції. У зв'язку з цим у Суду не було потреби досліджувати, чи переслідувало зазначене втручання легітимну мету та чи було забезпечено справедливий баланс між суспільним інтересом і захистом прав заявника.

Відповідно, ЄСПЛ встановив порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 26 травня 2026 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

BUZYNA v. Ukraine (№ 59562/17): Держава не захистила життя потерпілого та не провела ефективного розслідування вбивства протягом розумного строку – порушення

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

OZHOG AND OTHERS v. Ukraine (№ 50418/22): неналежні умови тримання заявників під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

SHAYKIN AND OTHERS v. Ukraine (№ 1820/25): неналежні умови тримання заявників під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту – порушення

KOVALENKO v. Ukraine (№ 21425/18): жорстоке поводження із заявником з боку працівників поліції, які перебували поза службою, та відсутність ефективного розслідування цього факту – порушення

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

USATYUK v. Ukraine (№ 1902/25): надмірна тривалість тримання заявника під вартою – порушення

KOVALEVSKYY v. Ukraine (№ 712/25): недоліки у провадженні щодо перегляду законності тримання заявника під вартою – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

LETUCHA v. Ukraine (№ 8973/25): відмова в доступі до апеляційного суду – порушення

FOMICHOV AND ALAND GROUP, TOV v. Ukraine (№ 57804/17 та № 31516/19): обмеження в доступі до суду – порушення

AVRAMYCH v. Ukraine (№ 51682/17): заявнику не було надано належних часу та можливостей для підготовки свого захисту у провадженні в справі про адміністративне правопорушення – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (травень 2026 року). Рішення за період із 01.05.2026 по 31.05.2026 / Відп. за вип.: К. Д. Кузнецова, Д. О. Штода, Є. В. Воронюк, О. Ю. Тарасенко, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2026. – 53 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home;>

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua